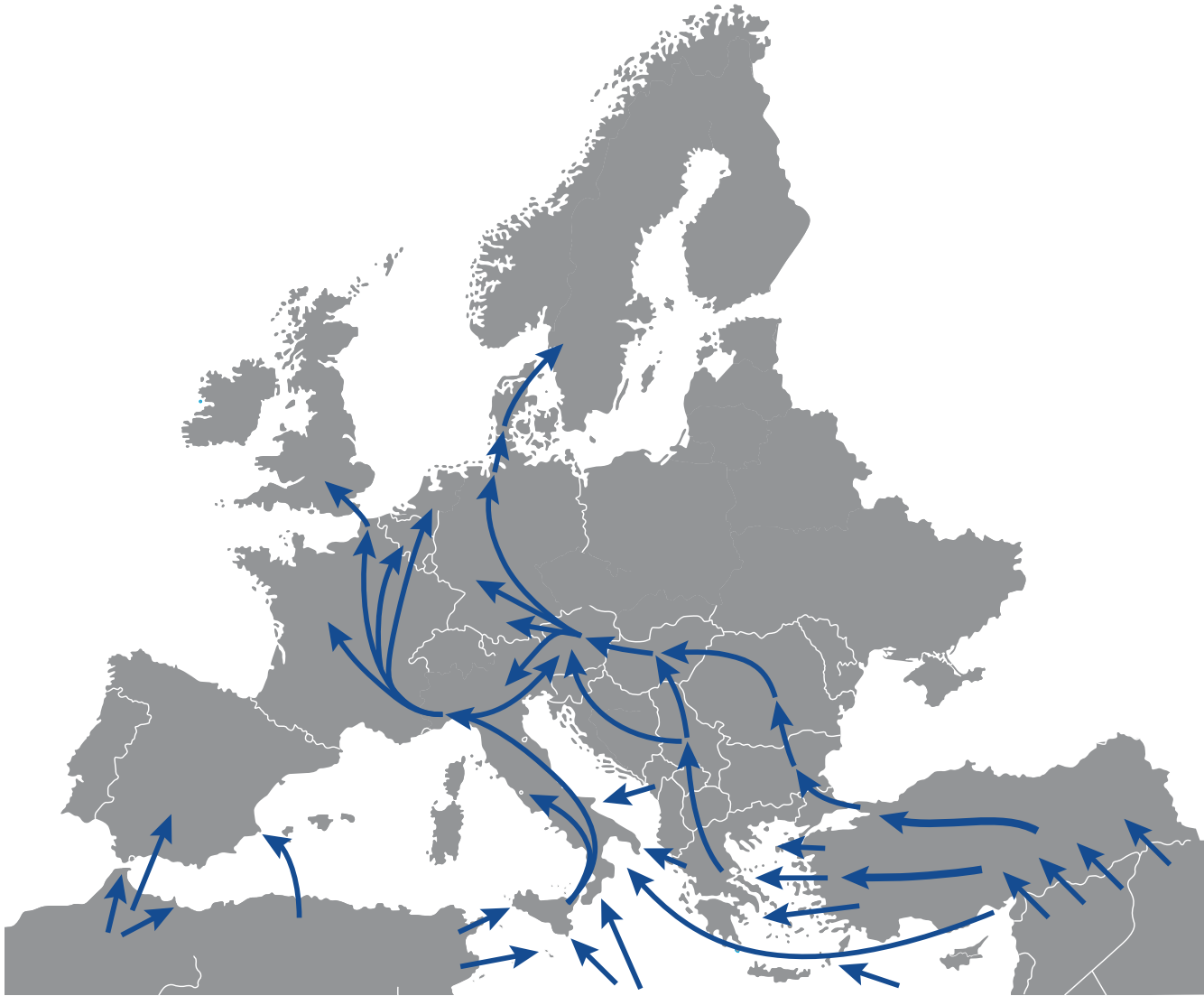


MÜLTECİ KRİZİ EKSENİNDE TÜRKİYE-AB İŞBİRLİĞİ



İKTİSADİ KALKINMA VAKFI YAYINLARI
Yayın No: 289



İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

Esentepe Mahallesi, Harman Sokak, TOBB Plaza, No:10, Kat:7-8, Şişli, İstanbul 34394
Tel: 0212 270 93 00, Fax: 0212 270 30 22, E-posta: ikv@ikv.org.tr

Brüksel Temsilciliği:

Avenue de l'Yser 5-6 1040 Brüksel / Belçika
Tel: + 32 2 646 40 40, Fax: + 32 2 646 95 38, E-posta: ikvnet@skynet.be

www.ikv.org.tr

MÜLTECİ KRİZİ EKSENİNDE TÜRKİYE-AB İŞBİRLİĞİ



İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları
Yayın No: 289

Bu çalışma,
İKTİSADİ KALKINMA VAKFI'ndan
Uzman Ahmet CERAN tarafından yayına hazırlanmıştır.

İSTANBUL, EKİM 2016



İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

Esentepe Mahallesi, Harman Sokak, TOBB Plaza, No:10, Kat:7-8,
Şişli, İstanbul 34394
Tel: +90 212 270 93 00 Faks: +90 212 270 30 22
E-posta: ikv@ikv.org.tr

Avenue de l'Yser 5-6, 1040 Brüksel/Belçika
Tel: +32 2 646 40 40 Faks: +32 2 646 95 38
E-posta: ikvnet@skynet.be

www.ikv.org.tr

ISBN:978-605-5984-81-6

Bu çalışma, 2 Haziran 2016 tarihinde İKTİSADİ KALKINMA VAKFI ve
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ AB ENSTİTÜSÜ işbirliğiyle düzenlenen
Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye-AB İşbirliği: Fırsatlar&Zorluklar
başlıklı panel oturumunun içeriği derlenerek hazırlanmıştır. Bu yayında
yer alan yorum ve görüşler İKTİSADİ KALKINMA VAKFI'nın resmi
görüşünü yansıtmamaktadır.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI; panelistler **Prof. Dr. Ayhan KAYA, Doç. Dr.**
Çiğdem NAS, Doç. Dr. M. Murat ERDOĞAN ve **Sayın Damla TAŞKIN'a**
teşekkür eder.

Yayına Hazırlık ve Baskı



Genel Yönetmen: Gürhan Demirbaş

Genel Yönetmen Yardımcısı: Eser Soygüder Yıldız

Görsel Yönetmen: Hakan Kahveci

Editör: Devrim Çiçek

Sayfa Tasarım: Şahin Bingöl

Dünya Yayıncılık A.Ş.

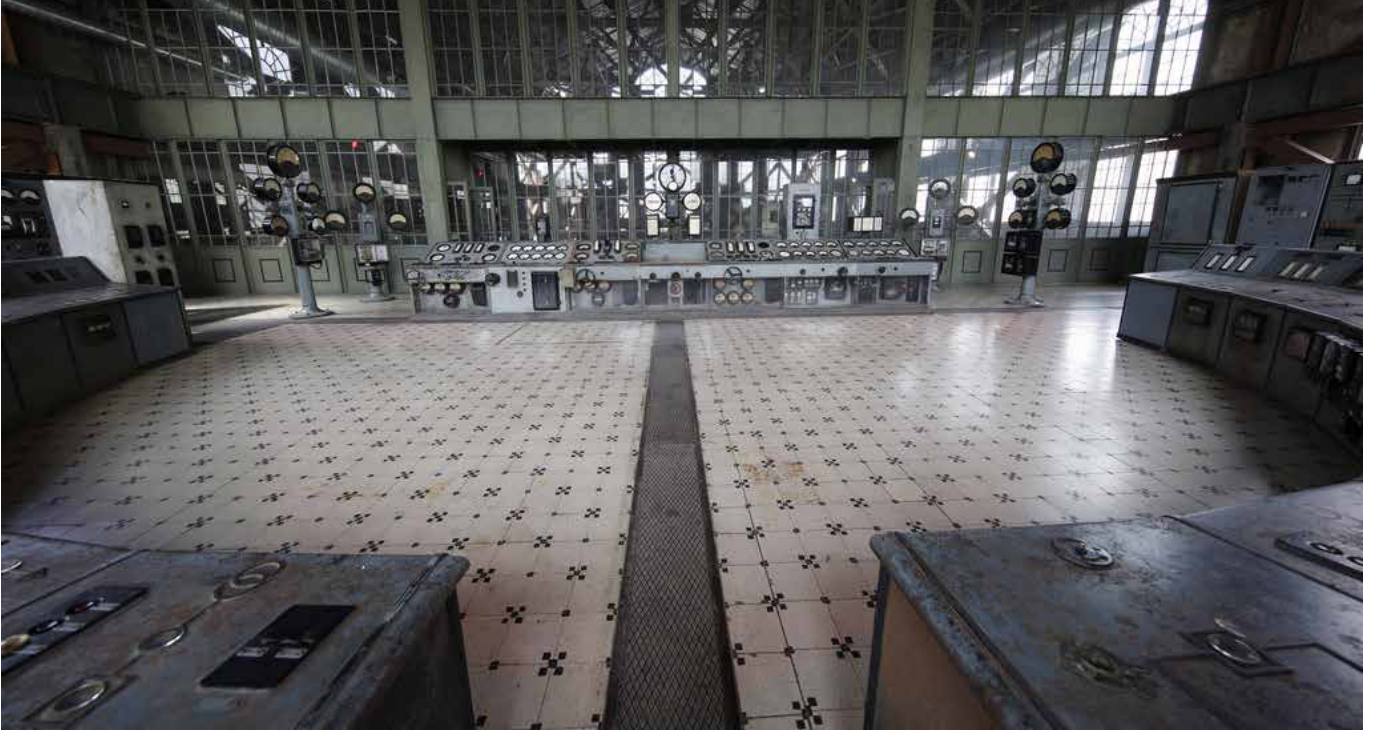
Globus Dünya Basınevi 100. Yıl Mah. 34204, Bağcılar – İSTANBUL
Tel: 0212 440 24 24

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	4
GİRİŞ VE METODOLOJİ	5
PANEL RAPORU	8
1. TÜRKİYE'DEKİ ENTEGRASYON RETORİĞİNİN KÖKLERİ	9
1.1. Göçmen Kurgusunun Kavramsal Yapı Bozumu	12
1.2. Değişen Söylem ve Sivil Toplum	13
1.3. Vize Serbestliği Tartışmalarına Foucault Düzleminden Kısa Bir Bakış	14
2. İLKELER-ÇIKARLAR İKİLEMİNDE TÜRKİYE-AB MÜLTECİ UZLAŞISI	15
2.1. Mülteci Krizini Uzun Vadeli Etkileriyle Düşünmek	17
2.2. Etkin Bir Göç Politikasının Yapı Taşları	20
3. MÜLTECİ KRİZİNİN YÖNETİMİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN ROLÜ: BMMYK ÖRNEĞİ	21
3.1. Suriyeli Mültecilerin Türkiye'de Temel İhtiyaçlara Erişimi	23
3.2. Mültecilerin İşgücü Piyasasına Erişim Anahtarı: Çalışma İzni Yönetmeliği	25
4. TÜRKİYE-AB VİZE SERBESTLİĞİ DİYALOĞUNUN ÜYELİKLE PARALEL HİKAYESİ	27
4.1. Tarafları Mülteci Uzlaşısına Getiren Siyasi İklimin Anatomisi	31
4.2. Türkiye-AB İlişkileri için Alternatif Dönüşüm Stratejileri	33
5. NİTELİK SORUNU VE SURİYELİ MÜLTECİLERİN ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN GELECEK PROJEKSİYONLARI	35
SONUÇ YERİNE: ORTAK MODERNLEŞME SÜREÇLERİNİ HATIRLAMAK	39
MÜLTECİ KRİZİ EKSENİNDE TÜRKİYE-AB İŞBİRLİĞİNİN İÇERİK ANALİZİ	40
“Sağırlar Diyalogu”nun Aktörleri: Türkiye ve AB	42
Suriyeli Mülteci Söylemi: Krizden Uzlaşya, Sonra Tekrar Krize	43
Sivil Toplumun Kritik Rolüne Övgü	43
Vize Meselesi Mülteci Uzlaşısının Yörüngesinde	44

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABAD:	Avrupa Birliği Adalet Divanı
AFAD:	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AP:	Avrupa Parlamentosu
BMMYK:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Cenevre Sözleşmesi:	Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi
GEM:	Geçici Eğitim Merkezi
GRECO:	Yolsuzluđa Karşı Devletler Grubu (<i>Group of States Against Corruption</i>)
IOM:	Uluslararası Göç Örgütü (<i>International Organization for Migration</i>)
IPA:	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (<i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i>)
İŞKUR:	Türkiye İş Kurumu
Katma Protokol:	Ankara Anlaşması'na 1970 Tarihli Katma Protokol
MENA:	Orta Doğu ve Kuzey Afrika (<i>Middle East and North Africa</i>)
STA:	Serbest Ticaret Anlaşması
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu



santralistanbul Enerji Müzesi Kontrol Odası, Şevki Silan

GİRİŞ VE METODOLOJİ

Nisan 2011 tarihinden bu yana hem Suriye’de hem de başta Türkiye olmak üzere Suriye’ye komşu ülkelerde, dünya tarihinde karşı karşıya kalınan en büyük mülteci krizlerinden birinin etkileri yaşanıyor. Bu kriz hem AB hem de küresel yönetişimin bütün diğer aktörleri açısından kritik önem taşıyor. Suriye’de hayatını kaybedenlerin sayısı en az 250 bine, evinden edilenlerin sayısı ise 12-13 milyona ulaşırken, ülkesini terk edenler 5-6 milyon civarında olarak belirlenmiş durumda. Yaşanan dram, Nisan 2011’de nüfusu sadece 21 milyon olan küçük bir ülkenin halkının neredeyse tamamını etkiledi. Bütün bunlar sadece klişe ve duygusal giriş cümleleriyle ifade edebileceğimiz noktanın çok ötesinde.

Refahın, barışın, güvenliğin kalesi olarak algılanan AB; savaştan, açlıktan, hukuksuzluktan kaçan Suriyelilerin en önemli hedeflerinden biri. Kaçan Suriyelilere eşlik eden, bin bir zorluk ve zulmün kaçırıldığı başka ülke insanları da AB’ye yöneliyor. Özellikle 2015’de AB’ye ulaşanların sayısı 1 milyonu aştı. Bu 1 milyonun sadece yarısı savaşın yaşandığı Suriye’den idi. Ama en az Suriyeliler kadar haklı gerekçelerle AB’ye ulaşip yeni bir gelecek kurmaya çalışanların dramı da göz ardı edilebilecek gibi değil. Bu vahim tabloda iki önemli aktör ve bu aktörlerin sorumlulukları var: Biri Türkiye, diğeri ise AB. Türkiye, 2011-2016 arasında 2.7 milyonu Suriyeli, 300-350 bini diğerkülkelerden olmak üzere en az 3.1 milyon mülteciye ev sahipliği yapmış durumda. AB ise mültecilerin hayal hedefi ama ulaş-

manın her geçen gün daha da zorlaştığı, insanların her geçen gün daha fazla ölüme zorlandığı bir güzergâh haline gelmiş durumda. Sadece 2015 yılında 5 bin 400, 2016 yılının ilk dört ayında bin 638 göçmen Akdeniz’de, Avrupa’ya ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetti. Bu alanda ortaya koyulacak işbirliği ve eşgüdümün, şüphesiz ki taraflar arası ikili ilişkilerin ve ortak çıkarların çok ötesinde, uluslararası barış ve güvenlik ile küresel yönetişimin ve kapsayıcı büyümenin etkin tesisine de büyük ölçüde katkı sağlayacağına öngörmek mümkün.

Hem Türkiye hem de AB için, hâlihazırda esas tartışılması gereken konuların başında, göç hareketliliği sırasındaki can kayıplarının önlenmesi kadar; bu insanların ulaştıkları yeni toplumlara entegrasyonları geliyor. “Mültecilerin Türkiye sosyo-ekonomik yapısı ile işgücü piyasasına entegrasyonu”, “mültecilerin temel hak ve özgürlükleri”, “mülteci uzlaşısının vize serbestliği diyalogu ile ilişkisi” ve “mülteci krizinin geleceği” gibi kritik noktalarda soru işaretleri oluşmuş durumda. Dolayısıyla bu konularda alışıla gelmişin dışında, farklı ve yenilikçi, ufuk açıcı söyleme her zamankinden daha fazla ihtiyacın olduğu görülüyor. Tam olarak, daha önce konuşulmayanları konuşmamızın gerektiği noktadayız. Öte yandan, Türkiye’de sayıları milyonlarla ifade edilen Suriyeli mülteciler ve bölgedeki diğer kriz noktalarından kaçan, yerlerinden edilmiş kişiler, Osmanlı İmparatorluğu’ndan beri bu coğrafyanın oluşturduğu toplumsal hafızanın, çok kültürlülük bilincinin ve kimliğin de başat öğeleri. Konuya ilişkin açılan yeni pencerelerin, özgün çıkarımların; geçmiş ve gelecek tasavvurlarından bağımsız meydana getirilmesi de söz konusu değil.

Bu değerlendirmelerden hareketle, 2 Haziran 2016 tarihinde, birbirinden değerli ve ilham veren dört konuşmacımız ile sahadan, sivil toplumdan, akademiden ve kamu kurumlarından izleyicilerimizle, İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin santralistanbul Kampüsü’nde yer alan enerji müzesinde, işbu rapor çalışmasına konu olan panel oturumunu gerçekleştirdik. Enerji müzesinin, paneli gerçekleştirdiğimiz kontrol odası, müze niteliği itibarıyla bir yandan tarihsel ve geçmişe ilişkin, diğer yandan ise dairesel ve zamanın ötesinde görünümüyle de geleceğe ilişkin ve yenilikçi çağrışımlara sebep oluyor. Böylelikle, mülteci krizini hem geçmiş bağlarıyla hem de daha önce konuşulmamış ve ufuk açıcı söylemlerle gündeme getirebilmek için kusursuz bir vasıta görevi görüyor.

Panel oturumu, İKV Uzmanı Ahmet Ceran’ın Türkiye-AB Mülteci Uzlaşısı ve Vize Serbestliği Diyalogu’nda gelinen son noktaya ilişkin izleyicileri bilgilendirmeye, tartışmaların altyapısını oluşturmaya yönelik sunumuyla başladı. İKV Uzmanı Ceran’ın ardından panelistler; İstanbul Bilgi Üniversitesi AB Enstitüsü Müdürü ve Jean Monnet Profesörü Prof. Dr. Ayhan Kaya; İKV Genel Sekreteri ve Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Çiğdem Nas; Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Müdürü ve Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yöne-

timi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. M. Murat Erdoğan ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye ve MENA Bölgesi Yetkinlik Programları Müdürü Damla Taşkın sahneye çağırıldı.

Panel oturumunda konuşmacılar, kendilerine moderatör tarafından bu rapora konu olan başlıklara ilişkin yöneltilen sorular doğrultusunda 10'ar dakikalık iki turda, değerlendirme, eleştiri ve deneyim paylaşımlarında bulundu. Panel oturumunun hemen ardından ise izleyicilere görüş ve soru hakkının verildiği tartışma oturumuna geçildi. Tartışma oturumunun ardından panel sona erdi. Devam eden süreçte, bu rapor çalışması, panel oturumunda konuşmacıların ortaya koyduğu değerlendirmeler ile tartışma oturumundaki yorumlar derlenerek biraraya getirildi.

PANEL RAPORU¹

Raporun Oluşturulmasına Katkı Sağlayanlar

Panelistler

Prof. Dr. Ayhan KAYA

İstanbul Bilgi Üniversitesi AB Enstitüsü Müdürü
ve Jean Monnet Profesörü

Doç. Dr. Çiğdem NAS

İKV Genel Sekreteri ve Yıldız Teknik Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Doç. Dr. M. Murat ERDOĞAN

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Müdürü ve
Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

Damla TAŞKIN

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Türkiye ve MENA Bölgesi Yetkinlik Programları Müdürü

Moderatör

Ahmet CERAN

İKV Uzmanı

İSTANBUL, 2016

¹İşbu rapora konu olan Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye-AB İşbirliği: Fırsatlar&Zorluklar başlıklı panel, 2 Haziran 2016 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi santralistanbul Kampüsü Enerji Müzesi'nde gerçekleştirilmiştir. Raporun yazarı, değerli görüşleri ve işbirlikleri sebebiyle panelistler; Prof. Dr. Ayhan Kaya, Doç. Dr. Çiğdem Nas, Doç. Dr. M. Murat Erdoğan ve Sayın Damla Taşkın'a teşekkür eder.

1 TÜRKİYE'DEKİ ENTEGRASYON RETORİĞİNİN KÖKLERİ

Prof. Dr. Ayhan Kaya

İstanbul Bilgi Üniversitesi AB Enstitüsü Müdürü ve Jean Monnet Profesörüdür. Robert Schuman İleri Etüdler Merkezi'nde Jean Monnet Araştırmacısı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Uluslararası göç, çağdaş ideolojiler, kültürel çeşitlilik ve siyaset bilimi başlıca çalışma alanları arasında yer almaktadır. Bu konularda çok sayıda ulusal ve uluslararası akademik makalesi ve kitabı bulunmaktadır. Pek çok akademik yayının ise editörlüğünü gerçekleştirmiştir. Lisans öğrenimini 1991 yılında Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladıktan sonra 1993 yılında Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde, 1994 yılında ise Warwick Üniversitesi'nde yüksek lisans gerçekleştirmiştir. Doktorasını 1998 yılında Warwick Üniversitesi'nde etnik ilişkiler alanında tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görevine başlamıştır.

Prof. Dr. Ayhan Kaya:

Çok kısa, genel hatlarıyla Türkiye ile AB ülkelerinin bir kıyaslamasını yapmak gerekirse; literatüre baktığımız zaman görülüyor ki, bizler entegrasyon ve uyum tartışmalarını; siyaset felsefesinin bize tanıdığı birtakım izlekleri takip ederek yapıyoruz. Ülkeleri ele alırken diyoruz ki bu ülke, cumhuriyetçi bir modele sahiptir. Farklılıkları görmez, onlara eşit mesafededir. Önemli olan bütün yurttaşların eşit, hak temelli bir ortamda anayasal düzlemde yaşıyor olmasıdır. Öte yandan entegrasyon tartışmalarındaki çok kültürcü geleneklere baktığımız zaman ise Almanya'da bunu kısmen görüyoruz, Hollanda'da, İngiltere'de, İsveç'te de bunu görüyoruz ve bu gelenekte farklılıkların önemli olduğunu vurguluyoruz. Farklılıkların yaşatılması için devletler bütün düzlemleri yaratır ve finansman kaynaklarını üretir.

Türkiye'ye baktığımız zaman, bir cumhuriyet olduğu için anayasası itibarıyla Fransa örneğine benzer. Dolayısıyla insanların entegrasyonunda öncelik; sosyoekonomik anlamda, siyasal anlamda, iktisadi anlamda bireylerin, hayatın bütün kanallarına erişebiliyor olması ve eşitlikçi bir ortamın yaratılabilir olmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan aldığı pratiğe baktığımız zaman ise Osmanlıdan alınan pratiğin çok kültürcü bir pratik olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bugün itibarıyla bakıldığında; cumhuriyet ile kurulan retorığın, geçmişten devralınan ve çok kültürlülük ile hoşgörü retorığı veya Medine Vesikası üzerinden yeniden inşa edildiği bir durum var. Burada şizofrenik bir hal söz konusu.

Türkiye
Osmanlıdan aldığı
millet sistemi
anlatısını ve
pratiğini devam
ettirdi.

Pratik açıdan bakıldığı zaman aslında süreklilik var. Dolayısıyla retorik olarak belki şizofrenik bir ilişki biçimi var ama pratikte aslında Türkiye, Osmanlıdan aldığı millet sistemi anlatısını ve pratiğini devam ettirdi. Bakıldığında bugün hâlâ Türkiye’de makbul yurttaş Hanefi, Sünni, Müslüman Türk’tür. Belki 10 yıl öncesi için de aynı makbul yurttaştan bahsedebiliriz ama sırası değişir, Türk, Hanefi, Sünni Müslüman’dır o zaman. Dolayısıyla burada sıra değişiyor ama içerik itibarıyla pek de fazla bir şey değişmiyor.

Doç. Dr. Çiğdem Nas:

Bir de belki erkek. Onu da ekleyelim.

Prof. Dr. Ayhan Kaya:

Tabii, erkek olduğunu da unutmayalım. Tanım içerisinde özellikle erkek egemen patriyalkal bir toplumsal yapı olduğunu da mutlaka görüyoruz. Çünkü bu beraberinde bizi başka birtakım tartışmalara götürecektir. Ona da birazdan geleceğim.

İkinci söyleyeceğim nokta, aslında bizim Suriyeliler ile yapılan geniş kapsamlı İstanbul çalışmamızda fark ettiğimiz ilginç birtakım tespitler oldu. Bu beni şaşırttı. İstanbul’da yaşayan yaklaşık 500 bin Suriyeliye ilişkin temsili bir çalışma olduğu için rakamları kullanabiliriz. Çalışma sonucunda Suriyelilerin yüzde 99’unun İstanbul’da kalma yanlısı, sadece ve sadece yüzde 1’inin İstanbul dışında ya da Türkiye dışında yaşama, AB ülkelerine gitme yanlısı, heveslisi olduğu şeklinde, benim için çarpıcı bir tablo çıktı. Çalışmayı yapmadan önce ben İstanbul’dan AB ülkelerine gitme yanlısı olanların, rakamın çok daha yukarılarda olduğunu düşünüyordum ama bu çalışmayla birlikte BMMYK’nın Yunan adalarında yaptığı çalışmaların sonuçlarını bir araya getirince rakamlar bana anlamlı geliyor ve de yadırganmaması gerekiyor.

Yaşadıkları sosyal dışlanışlıklara, yer yer maruz kaldıkları linç girişimlerine, ortaya çıkan birtakım önyargılara, Türk milliyetçisi birtakım motiflere, özellikle gençlerde gördüğümüz milliyetçi söyleme rağmen İstanbul, Suriyelileri hazmedebiliyor. Bütün bu olumsuz koşullara rağmen özellikle geçmişten gelen kültürel yakınlık öne çıkıyor. Biliyorsunuz Halep, Osmanlı İmparatorluğu’nun İstanbul ve İzmir’den sonra üçüncü büyük kozmopolit vilayeti idi. Bugünkü Gaziantep, Diyarbakır; Halep’in bir parçasıydı. Dolayısıyla Suriyelilerin bir kısmı savaş çıkar çıkmaz Gaziantep’e, Urfa’ya, Kilis’e gitti ama biraz daha network sahibi olanlar İstanbul’un yolunu tuttu. Bu tarihsel bilgiyi kaçırmamamız gerekir. Bütün pantürkist ve panarabist milliyetçiliklerin, karşılaşmaların ve gerilimlerinin geçmişinden gelen bir ha-

bitusu var. Bu habitus, farklı olanın özellikle de Müslüman olanın İstanbul gibi büyük kentlerde hazmedilebilmesi için gerekli olan tarihsel, kültürel dokuyu bize sağlayabiliyor.



Osmanlı İmparatorluğu vilayet haritasında Halep.

Öbür taraftan sosyo-ekonomik koşullar açısından İstanbul'daki rakamları paylaşabilirim; Aralık 2015 tarihinde Türkiye açlık sınırı dört kişilik bir aile için 1.470 TL idi. Altı kişilik ortalama bir Suriyeli ailenin 2015'in Aralık sonunda aylık geliri 1.500 TL civarındaydı. Dolayısıyla bu insanlar açlık sınırının altında yaşamaya devam ediyorlar. Bunu fark etmemiz, hatırlamamız gerekiyor. Yine bizim analizlerimizden kaçan şu; biz analizlerimizde mülteci akınlarının kökenlerini aramaya çalışırken siyasal faktörlere hep öncelik veririz ama göz ardı ettiğimiz çok önemli faktörler var; çevresel ve iklimsel faktörler. Son 100 yıllık geçmişine baktığımız zaman, Suriye, 2006 yılından başlayan ve 100 yıllık tarihi boyunca hiç görülmemiş bir kuraklıkla karşı karşıya kaldı. Özellikle Suriye'nin kuzeyinin, Türkiye'ye gelen insanların orijini olan Halep'in bu kuraklıktan fazlasıyla etkilendiğini hatırlayalım. Dolayısıyla çevresel faktörleri analizimize katalım.

Entegrasyon konusunda son olarak, belki kıyaslamalı olarak AB'de Almanya örneğine değinebiliriz. Almanya'da bir mültecinin yıllık entegrasyon maliyeti 15 bin avronun üzerinde. Bugün Almanya'da 1 milyon civarında mülteci var. Dolayısıyla Alman ekonomisinin mültecilere yönelik harcamaları her yıl yaklaşık 15 milyar avroya yaklaşıyor. Türkiye için rakamları net olarak veremiyorum çünkü bu konuda sıkıntımız var. Ama Almanya'daki entegrasyon geleneği ile Türkiye'deki -henüz daha oluşmayan gelenek- birbirinden çok farklı olduğu için, Almanya'daki 15 milyar avroya karşılık Türkiye'de özellikle AB'den alınması muhtemel 3 milyar

Mülteci akınlarının kökenlerini aramaya çalışırken siyasal faktörlere hep öncelik veririz ama göz ardı ettiğimiz çok önemli faktörler var; çevresel ve iklimsel etkiler.

Mültecileri bugün azınlık olarak değerlendirirseniz, sosyolojik ve antropolojik anlamda azınlıklar, çoğunluklara ayna tutar.

avroya Türkiye'nin harcamalarını katın, 3 milyon insan için yıllık kabaca 6 milyar avro ayrılıyor. Dolayısıyla ölçüler, birimler birbirinden çok farklı. Bunun da özellikle kantitatif çalışma yapan öğrencilerimiz için önemli bir araştırma konusu olduğu kanaatindeyim.

Son olarak, bu entegrasyon meselesi Almanya'yı veya diğer AB ülkelerini bir hayli yoracak nitelikte. Toplumsal cinsiyet konusunda özellikle ciddi sorunların çıkmaya başladığını görüyoruz. Dolayısıyla Almanya'da da Türkiye'de de bu konuda alınacak çok mesafe var ama bilgi olması açısından IOM ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün birlikte başlattığı ve benim de parçası olduğum bir proje var. Özellikle Avrupa'daki sektörel bazda iyi entegrasyon örnekleri üzerinden hareketle Türkiye'de doğru politikaları üretebilmek açısından girişimlerde bulunuluyor. Çalışma sanıyorum ki yıl sonuna kadar tamamlanacak.

1.1. Göçmen Kurgusunun Kavramsal Yapı Bozumu

Prof. Dr. Ayhan Kaya:

Öncelikli olarak biz aslında göç, göçmenler ve mülteciler konusunu tartışırken kendimizi tartışıyoruz. Bunu azınlık/çoğunluk ilişkisi bağlamında ele aldığımız zaman mültecileri bugün azınlık olarak değerlendirirseniz, sosyolojik anlamda ve antropolojik anlamda azınlıklar, çoğunluklara ayna tutar. Bugün ben azınlıkların bize tuttuğu aynada gördüğümüz silueti pek de parlak bir siluet olarak göremiyorum. Arka plan çerçevesinde anlaşılabilir, açıklanabilir birtakım sorunlar var. Özellikle vurgulamak istediğim şeylerden bir tanesi; göçmen, misafir, yabancı gibi kavramları anlayabilmek ve AB ya da diğer dünya ülkelerinde konunun tartışılma şekli ile paralellikler kurabilmek için, gerek içtihadı giren gerek gündelik hayatta yer etmiş olan kavramların yapı bozumunu gerçekleştirmeliyiz. Türkçe'de "göçmen" veya İngilizce'de "*migrant*", bütün dillerde aslında hepsinin üç aşağı beş yukarı aynı anlama geliyor olması gerekiyor. Ama Türkiye açısından bakınca bugün biz göçmen dediğimizde aklımızın arka bir yerinde Türk soyundan gelen, Müslüman olan kişi canlanıyor. Örneğin Türkmenistanlı göçmenler deriz veya Azeri göçmenler deriz.

Göçmen, millet kurgusu içerisinde önceden tanımlanmış bir kurgudur, preskriptif bir kurgudur. Yani "millet" kavramı, etimolojik olarak bakıldığında Arapça bir kavramdır ve aynı dinden gelen insanlar topluluğu anlamına gelir. Aslında millet dediğimiz şey bugün çoğumuzun gündelik hayatta kullandığı haliyle farkında olalım veya olmayalım az önce ifade ettiğim Hanefi Müslüman Türk'tür. Bunun dışında kalanlar Müslüman iseler eğer, asimile edilmek üzere bu millî stokun parçası haline gelebilirler. Ama Müslüman değilse asla ve asla bu önceden sınırları tanımlanmış olan milletin parçası haline gelemezler. Dolayısıyla bizim küreselleşen dünyada, hareketliliğin çok yoğun şekilde yaşandığı bir dünyada, millet kavramımızı yeniden deşif-

re edip analiz etmemiz gerekiyor. Habermas'ın kullandığı şekliyle ifade etmek gerekirse millet toplum veya ulus dediğimiz şey öyle bir şey ki; sınırları önceden tanımlanamaz. Çünkü sınırlarını önceden tanımladığımız zaman, yeni gelmek durumunda olan unsurların, önceden tanımlanmış olan bu tanım içerisinde kendilerine yer bulamadıklarını görebiliyoruz. Dolayısıyla ben hep göç çalışmalarına bu açıdan bakmak taraftarıyım. Göçmenleri çalışmıyoruz aslında; biz, kendimizi çalışıyoruz.

Bugün Türkiye'de benim özellikle altını çizmeye çalıştığım şey, bölünmüşlüğümüzün ve parçalanmışlığımızın üstesinden gelebilmenin öncelikli koşullarından bir tanesi, ötekinin yaralarını acil olarak sarmamızdır. Dolayısıyla biz Suriyelilerin ihtiyaçlarına ne kadar karşılık verebilirsek o kadar toplum olabiliriz. Karşılık veremiyorsak orada bizim toplumsal tahayyülümüzde ciddi sorunlar vardır.

1.2. Değişen Söylem ve Sivil Toplum

Prof. Dr. Ayhan Kaya:

Bugün gerek devlet, gerek sivil toplum olarak çok kötü bir sınav verdiğimiz kanaatinde değilim. Ama geçmişe dönük bir analiz yaptığımız zaman bana geçmişte yaşananlar şunu dedirtiyor; 1999 depremi ve akabindeki gelişmeler, bizi sivil toplumun ciddi anlamda gelişmesine, örgütlenmesine götürdü. Bugün Suriyeliler konusunda Türkiye sivil toplumunun verdiği başarılı sınavı biraz buradan açıklamak gerekiyor. Dolayısıyla 1999'un bize öğrettiği şeyler çok önemli. Başka bir şekilde öğrenilemeyecek deneyimlerdi bunlar.

Bir diğer nokta burada kısaca iskân meselesi. Tarihe baktığımız zaman şunun da altını çizmek gerekiyor. Bugünkü iktidardan bağımsız olarak, devlet aktörleri, bürokrasi, kitlesel göç durumlarında söz konusu göçmen kitlelerini ideolojik birtakım saiklerle kullanma eğiliminde olmuşlardır. Çerkezlerin 19'uncu yüzyılın sonunda Osmanlı'ya iltica ederken, sığınırken; özellikle merkez-kaç milliyetçi unsurları dengelemek için kullanıldığını biliyoruz. Bu, bugün de gerçekleşiyor anlamına gelmez ama özellikle siyaset biliminde dediğimiz gibi, birtakım izlekleri takip ediyoruz; bürokrasimiz bunu takip ediyor, bizler bunu takip ediyoruz. Bugün Kahramanmaraş'ta gerçekleşen birtakım gelişmeler, Dikili'de yaşanan birtakım gelişmeler, bana bu kitlesel göçmen gruplarının devlet aktörleri veya bürokrasi tarafından farkında olarak veya olmayarak geçmişte kullanıldığı şekliyle yine kullanılabilirliği yönünde birtakım işaretler veriyor. Umarım bunların sayıları artmaz, çünkü bunlar bizleri gelecekte başka birtakım toplumsal ideolojik çatışmalara etno-kültürel, dinsel çatışmalara doğru götürebilir.

Son olarak da belki artık misafir söyleminin ötesine geçip, komşuluk etiğini biraz daha vurgulamak gerekiyor. Komşularımızın hayatlarına dokun-

Artık misafir söyleminin ötesine geçip, komşuluk etiğini biraz daha vurgulamak gerekiyor.

mamız gerekiyor. Bizlerin bu insanları daha fazla özneler olarak görüp, sorunlarını kendi sorunlarımızdan çok daha iyi tespit edip, daha iyi çözebilme potansiyellerinin farkında olduğumuzu göstermemiz gerekiyor.

1.3. Vize Serbestliği Tartışmalarına Foucault Düzleminden Kısa Bir Bakış

Prof. Dr. Ayhan Kaya:

Özellikle Foucaultçu bir perspektifle bakıldığında; bugünkü koşullarda veya geçmiş koşullarda giderek otoriterleşen devletin olduğu bir düzlemde; devletin veya devlet aktörlerinin, yurttaşların rahatlıkla ve vizesiz hareketliliğinden yana olduğu kanaatinde değilim açıkçası. Bugün zaten Türkiye’de pasaport sahibi insanların toplam sayısı 7 milyonun altında. Bu sayı aslında AB’yi korkutacak bir sayı değil. Ama onun ötesinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin hiçbir zaman yurttaşlarına herhangi bir sınır, duvar olmaksızın birer dünya yurttaşı olabilmeleri yönünde; vize serbestliği şeklinde bir seyahat rahatlığı tanıyacağı kanaatinde değilim. Bugün Türkiye’de pasaport, dünyanın en pahalı pasaportu olmaya devam ediyor. Yurtdışına çıkılırken 15 TL bile olsa, -zamanında 100 dolardı- harç pulu alınması gerekiyor.

Bana öyle geliyor ki ve ben öyle olması gerektiği kanaatindeyim; Ekim ayında AB, vize serbestliği konusundaki bütün engelleri kaldırmalı. AB’nin terörle mücadele mevzuatı konusundaki talepleri karşılanmasa, yapılmayacak olduğunu bilsek bile, AB’nin mutlaka ve mutlaka vize serbestliği konusunda yeşil ışık yakması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla burada sivil toplumun daha da fazla devreye girmesi, daha talepkâr olması gerekiyor. Daha hak temelli bir tartışmanın yürütülmesi gerekiyor.



Doç. Dr. M. Murat Erdoğan

Hacettepe Üniversitesi İİBF, Siyaset Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi ve Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'nin (HUGO) Kurucu Müdürü'dür. Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi AB Merkezi Müdür Yardımcılığı görevini de yürütmekte olan Doç. Dr. Erdoğan, Marmara Belediyeleri Birliği Göç Araştırmaları Atölyesi Direktörü, UNESCO-Türkiye MOST Komitesi Üyesi, Uluslararası Metropolis İcra Kurulu Üyesidir. Doktora çalışmasını "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-AB İlişkileri: 1990-2005" başlığı ile 2006 yılında Ankara Üniversitesi'nde tamamlayan Doç. Dr. Erdoğan'ın öncelikli akademik ilgi alanları, Türkiye-AB ilişkileri, yurtdışındaki Türkiye kökenliler, Türkiye'deki zorunlu göçmenler/mülteciler ve siyasal karikatürlerdir. 11 ülkede gerçekleştirilen "Euro-Turks-Barometre" başlıklı kamuoyu araştırmalarını da yürüten Erdoğan'ın son kitapları 2015'de İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi tarafından yayınlanan "Türkiye'deki Suriyeliler, Toplumsal Kabul ve Uyum" (2015) ve Prof. Dr. Ayhan Kaya ile birlikte editörlüğünü üstlendiği "Türkiye'nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler"dir.

2 İLKELER-ÇIKARLAR İKİLEMİNDE TÜRKİYE-AB MÜLTECİ UZLAŞISI

Doç. Dr. M. Murat Erdoğan:

Açıkçası ben Türkiye ile AB arasında mülteciler konusunda 18 Mart 2016'da varılan bu uzlaşından çok fazla şey beklemiyorum. Bunun kısa zamanda yeniden düzenlenmesi gerekecek. Uzlaşının, AB tarafında da Türkiye tarafında da stratejik bir işbirliğine dönüştürülmesi lazım. Hatta bugün bunu söylemek zor olsa da, bu işbirliğinin gerçekçi ve sürdürülebilir olması, ancak AB üyeliğini de içerisine alan orta ve uzun vadeli bir stratejik işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilebilir. Aksi halde Türkiye, AB'ye üye olana kadar sürekli çekincelerini ortaya koyacak. Bunda da sonuna kadar haklı. Vizeden söz ediyoruz; 1996'dan bu yana AB ile Türkiye arasında Gümrük Birliği var, malların serbest dolaşımı var ama insanların serbest dolaşımı yok. Böyle bir şey olamaz. Sadece bu da değil. Üyelik müzakerelerini yürütüyorsunuz, Almanya'da üç milyondan fazla, Avrupa'nın tamamında ise beş buçuk milyondan fazla insanınız var ve vize duvarları içerisindediniz.

Türkiye ile AB arasında yapılan anlaşmanın en önemli unsurlarından biri, Türkiye'nin geri kabul mekanizmasını uygulaması karşılığında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına Schengen vizesinin kaldırılması olarak tasarlanmış. Açık biçimde 1963 Ankara Anlaşması'na ve 1970 tarihli Katma Protokol'e aykırı olan ve haksız bir biçimde 1980'den itibaren, yani son 35 yıldan bu yana uygulanan vizeler, Türkiye ile AB arasındaki üyelik müzakereleri devam etmesine rağmen kaldırılmadı. 1995'deki Schengen Anlaşması ile halen 22 AB ülkesinin uyguladığı tek bir vizeye geçildi. En

son rakamlar gösteriyor ki, son beş yılda 4.4 milyon vatandaş, AB ülkelerine turistik gezi yapmak üzere Schengen vizesi için başvuruda bulunmuş. Vizenin verilip verilmemesinden bağımsız bir şekilde, önce paranın yatırılması gerekiyor. Bunun kabaca maliyeti sadece son 5 yılda en az 700 milyon avro. Haksız bir durum ortaya çıkıyor. Böyle bir şeyin uygulanması hukuken de yanlış, pratik olarak da yanlış, AB'nin çıkarları açısından da sorunlu. Eleştiriyor olduğumuz alan, siyasi alandan bağımsız bir alan değil. Bu durumu da görmezlikten gelmek mümkün değil.

AB ile vize müzakerelerinde Türkiye'nin yerine getirmesi beklenen 72 kriterden söz ediliyor. Bunların büyük bölümü son dönemde ortadan kaldırıldı. Ancak görüleceği üzere, burada sadece örneğin pasaport güvenliği, sınır güvenliği gibi teknik konular yok, aynı zamanda siyasi hususlar var. Son dönemde gündemde hep terörle mücadele yasası yer alıyor. Bu yasanın vize ile herhangi bir doğrudan bağı yok. Ama AB, vize kaldırmadan önce mümkün olan en fazla siyasi konuyu da işin içine katmaya çalışıyor. Terörle mücadele Türkiye'nin önemli bir gerçeği. Ancak bu yasanın basın üzerinde kolaylıkla baskıya dönüşebilme riski biliniyor. Yani AB, bu yasanın, basın üzerinde baskılara sebep olduğunu, demokrasi ve insan hakları bakımından basın üzerindeki baskının kabul edilemez olduğunu, yasanın sadece Doğu ve Güneydoğu'da terörle mücadeleye ilişkin hükümler içermediğini, yasada yer alan "legal görünümü illegal örgüt" gibi tanımlamaların, baskı alanını hükümetin istediği şekilde genişletebilme imkanını ortaya çıkardığını savunuyor. AB için Kürt sorununun özel bir önemi var. Çünkü Kürt sorunu çözülmez ise, Kürtlerin AB'ye gidebileceğinden endişe edilen bir durum var. Burada da amaç Kürtlerin demokratik hakları mı, yoksa AB'nin mülteci endişesi mi, tartışılır.

AB'nin terörle mücadele yasası hususundaki ısrarının, gerçekten demokrasi kaygısından mı, vize işini sürüncemede bırakmaktan mı kaynaklandığını da tartışmak gerekiyor. Zira AB'nin son yıllık karnesinde ne kadar yalpaladığı ve ilkelerinden kolaylıkla vazgeçtiği de görüldü. Mesela AB yıllarca Türkiye'nin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu "coğrafi çekince"nin kalkması için baskı yapmıştı. Ama son dönemde, AB'de ve Türkiye'de herkes bu mesele gündemde yokmuş gibi yapıyor. Çünkü Türkiye coğrafi çekinceyi kaldırır ve Suriyelilere mülteci statüsünü verirse bu sefer AB'nin başında daha büyük sorun olacak gibi bir algı da oluştu. Yani AB'nin bütün öncelikleri "daha az mülteci" politikası ile belirleniyor şu an. Yani "mülteciyi tutun da neyse gereği verelim" noktasına dönülmesi söz konusu. Bu durumda da ilkeler zemin kaybediyor ve Türkiye'den istenilen demokratik hamlelerin inandırıcılığı da sorgulanır oluyor.

En son Avusturya Dışişleri Bakanı ile Der Spiegel'de yapılan bir mülakat vardı. Soruyu soran provokatif olarak diyor ki, "Türkiye ile yaptığınız gibi, yani mülteciyi tutun karşılığında para verelim türünden anlaşmaları başka ülkelerle de yapacak mısınız?" Avusturya Dışişleri Bakanı ise tabii ki ya-

pacaklarını, bunun çıkarlarına olduğunu ifade ediyor. Böyle bir zihniyetle karşı karşıyayız. Burada AB karşıtlığına gitmeyeceğiz. Ben hâlâ AB'nin yarattığı değerlerin çok önemli değerler olduğuna ve AB'nin gelmiş geçmiş en başarılı uluslararası örgüt olduğuna inanıyorum. O anlamda Avrupa'nın da kendini sürdürülebilir kılması lazım. Bunun Türkler için de Avrupalılar için de çok kıymetli bir şey olduğunu düşünüyorum. Avrupa'daki yalpalama ve ilkelerden bu kadar uzaklaşma, Türkiye'ye yönelik öncelikleri de değiştirdi. Demokrasi, insan hakları, basın hürriyeti vesaire vesaire bunlar ikinci, üçüncü konulara dönüştü. "Aman mülteciyi tut, biraz daha para vereyim" noktasına gelindi.

Türkiye-AB mülteci uzlaşısının dillere destan bir de mali yönü var. Yani meşhur 3 milyar avro! Bu konuya biraz yakından bakınca, "Türkiye bunu nasıl kabul eder?" diye sormadan edemiyoruz. Türkiye'deki 3.1 milyon mülteci için 2 yıllığına 3 milyar vermek için yapmadık pazarlık bırakmayan AB'nin amacı, tıpkı bir Alman gazetesinin yazdığı gibi "Türkiye'yi mülteciler için ucuz bir otel olarak kullanmak". Sadece Almanya örneği pek çok şeyi açıklıyor: Almanya, halen ülkesindeki 1.1 milyon mülteci için 2016 Federal bütçesine 20 milyar, eyalet bütçelerine de ilaveten 20 milyar olmak üzere 1 sene için ilave 40 milyar avro ayırdı. 1.1 milyon mülteci söz ediyoruz. Yani mülteci başına Türkiye için önerilen ne, 3 milyon mülteci için 3 milyar; "iyi çocuk olunursa" ikinci 2 yıllık süre için 3 milyar daha. Bu anlaşılabilir bir şey değil ve bunun pazarlığı da yanlış. Onun için, bu uzlaşının bir yere gideceğini düşünmüyorum, Uzlaşının ne mültecilere, ne AB'ye ne de Türkiye'ye faydası olacağını da düşünmüyorum. Burada kısa, orta ve uzun vade aşamaları düşünülmüş kapsamlı bir strateji değil, panik içinde alınmış kısa vadeli bir karar var. Çok karmaşık bir insanlık dramına son derece basit bir cevap üretilmiş: AB para verecek, Türkiye mültecileri Türkiye'de tutacak. Bu sürdürülebilir bir şey değil. Bir hatırlayalım: Mülteci krizi öncesinde AB'nin sorunu neydi? Yunanistan mali krizi. Buraya kaç para harcadı AB? En az 100 milyar avro; bir kısmı kredi, bir kısmı hibe. Şimdi bir tarafta yaşanan mali krize verilen destek ile yaşanan insanlık dramı arasındaki destek farkı makul değil. İnsanlar ekmek, su, sağlık hizmeti bekliyor. Dahası verilecek her avro, mültecileri AB'den koruyacak. Açık konuşmak gerekiyor: Bu para, bugüne kadar kendisi 12 milyar dolar harcayan ve pek çok riski üstlenen Türkiye'ye verilmiyor, Türkiye'de yaşayan mültecilere veriliyor.

2.1. Mülteci Krizini Uzun Vadeli Etkileriyle Düşünmek

Doç. Dr. M. Murat Erdoğan:

AB ile yapılan vize müzakereleri konusunda birkaç noktayı daha vurgulamak gerekiyor. AB, Türkiye'den gelecekler konusundaki endişesinde ne kadar haklı, bunu görmek gerekir: Türkiye'de yılda 7-10 milyon kişi yurtdışına çıkıyor. Sanılanın aksine, bunun içinde AB'ye gidenlerin oranı

sadece yüzde 15-20 civarında. TÜİK istatistiklerine bakıldığında AB ülkelerine seyahat edenlerin sayısının yılda 1 milyon civarında olduğu görülüyor. 500 bin kişi de çoğunlukla günlük vizelerle Yunanistan'a gidiyor. Zaten Schengen vize başvuruları da bunu gösteriyor. Yılda 1 milyon civarında başvuru var. Dini ziyaret amaçlı çoğunlukla Mekke için yapılan çıkışlar AB'den daha fazla. Yani AB'nin vizeleri kaldırırsak 78 milyon bize gelecek düşüncesi son derece temelsiz. Daha da önemlisi, yurtdışına çıkan Türklerin açık ara en büyük kısmı, yüzde 35'lik bölümü iş seyahati için yurtdışına gidiyor. Yani vizenin kalkması, AB için sorun değil, katkı sağlayacak gibi görünüyor. Bu konuda pazarlık yaklaşımının gözden geçirilmesi gerekiyor.

AB ile tartışmalar nereye giderse gitsin, Türkiye'deki Suriyeliler konusunda bizim daha gerçekçi bir zeminde düşünmemiz gerekiyor. Öncelikle Suriyelilerin kalıcılığı hususunda artık gerçeklikle de yüzleşmemiz gerekiyor. Bana kalırsa, bu beş yıl sonrasında sosyolojik gerçekler başka şeyler söylüyor: Türkiye'deki Suriyelilerin bugünden sonra yüzde 80'inden fazlası, ne AB'ye gidecekler ne de ülkelerine dönecekler. Suriye'de durum ne olursa olsun, kalıcılık artık netleşmiştir. Yani en az 2.5 milyon Suriyeli nüfus Türkiye'de kalıcı görünüyor. Burada bize gerçekçi politikalar gerekiyor. Duygusallık önemli ve değerli ama artık ortak bir gelecek için hazırlıklı olmalıyız. Yeri gelmişken, çok sık duyduğumuz bir kavram var Suriyeliler ile ilgili, "muhacir-ensar" kavramı. Nedir bu ensar geleneği? Hz. Muhammed Mekke'den Medine'ye toplam 280 kişi ile göçtüğünde, göçenlere "muhacir", onları karşılayan ve onlara ev sahipliği yapanlara da "ensar" deniyordu. Dolayısıyla bizde böyle bir ruh olduğu ve bu ruha sahip çıktığımız için çok sayıda Suriyeliyi kucaklıyor olduğumuz söyleniyor. Yaşanılan mülteci krizinde kuşku yok ki toplumsal dayanışma için bu tür yaklaşımların da önemi var. Ama olay bütünüyle bunlarla açıklanamaz. Eğer açıklanabilir olsaydı, muhacir-ensar olayının gerçekleştiği bugünün Suudi Arabistan'ın da neden tek bir mültecinin bile kabul edilmediğini de açıklayabilmemiz gerekirdi. Dolayısıyla ensar ruhu eğer İslamın bir vasfı ise, bu krizde İslam dünyasının ne kadar ensarlıktan uzak kaldığı da tartışılır hale gelir.

Hiç kuşku yok ki, zordaki insana destek olmak dini ve ahlaki bir bütünlükle sağlanıyor, bunun içinde milli hasletler de var, alışkanlıklar, gelenekler, vicdan da. Ama sadece buna bakıp geleceği kurmaya kalkarsak, yanlış ihtimalimiz çok yükselir. Mültecilere kötü davranan, onlardan nefret eden, onları sömüren pek çok sevimsiz olayın varlığını da unutmamalıyız. Dolayısıyla duyguşallık tamam ama huzurlu gelecek için gerçekçiliğe ihtiyaç var.

Tüm yazılarımda ve konuşmalarımda ifade ettiğim üzere, Türk devletinin, Türk milletinin son beş yılda Suriyeli mülteciler konusunda ortaya koyduğu performans olağanüstü bir performans. Dünyanın hiçbir ül-

Entegrasyonun temeli, eğitim, iş alanı ve yerleştirme.

kesinin bu işi bu kadar kolay gerçekleştirebileceğine inanmıyorum. O açıdan öncelikle Türk milletine hakkını teslim etmek lazım. Son 5 yılda Sağlık Bakanlığı Suriyelilere yönelik 16 milyon sağlık hizmeti vermiş, 670 bin ameliyat gerçekleştirmiş. Bunların hepsini “devlet” gerçekleştiriyor. Devlet dediğimiz kim? Biziz. Biz ödedik. Bu duruma vatandaşların itiraz etmemesi bile olağanüstü bir şey. Mesela Almanya’da son bir yılda mültecilere yapılan saldırıların sayısı bini aşmış durumda. Dolayısıyla burada çok büyük bir şey yapılıyor. Ama benim kaygım şu; mültecilerin yönetimi sadece bugünün işi değil. Bu, geleceğin işi. Geleceğin huzurlu Türkiye’sini nasıl yaratacağımızın kaygısı içerisinde olmalıyız. Buradaki çocuk okumuyorsa o bizim çocuğumuz, buradaki insan aç ise o bizim insanımız. Onun öfkesiyle ileride biz hesaplaşacağız. Geçenlerde bir belediye-deki araştırma sırasında karşılaştığımız Suriyeli bir kadının “Avrupa’dan gelen 3 milyardan bizim payımızı ne zaman ödeyeceksiniz” sorusunu ciddiye almamız gerekiyor. Siz o kadına ve benzer durumdaki milyonlarca insana bu ilişkinin nasıl olduğunu anlatamazsınız. Bununla birlikte travmatik durumda, işsiz güçsüz, sömürülen çok sayıda Suriyeli genç ve çocuk var. Kucağımızı açtık ama bir yandan Türkiye’de 7 yaşında, 5 yaşında Suriyeli çocuklar çalıştırılıyor. İnsanlık onuruna uymayan işlerde, insanlık onuruna uymayan ücretlerle çalıştırılıyorlar. Bunun önümüzdeki dönemde yaratacağı öfke patlamaları akla getirilince; Cezayir kökenli gençlerin Fransa’daki araba yakma eylemleri aklımıza gelmeli. Duygusal ve öfke, kısa zamanda gerçeklerin üstünü örter ve sınır tanımaz. Netice olarak konuyu ciddiye almalı, “muhacir-ensar” ilişkisi dışında da değerlendirmeli ve Suriyelileri mutlaka daha fazla dinlemeliyiz. Aksi halde ciddi krizler yaşarız. O zaman da AB para verdi-vermedi, az insan aldı-almadı tartışmalarının bir faydası olmaz.

Avrupa’daki herhangi bir televizyon kanalını açtığınızda ya birinci ya da ikinci haber mülteciler; bizde bu konuyu konuşmak kimsenin aklına bile gelmiyor. Kalıcılık konusunda ise benim ikinci yıldan beri söylediğim bir şey var. Kamuoyunda entegrasyon kelimesi yasaklanmış gibiydi ve Suriyelilerin geri gidecekleri öne sürülüyordu. Ama her şey sizin inşaat alanınız değil. Bu insanların yüzde 54,2’si 18 yaşın altında. Bu insanların ülkesinde barış yakın, orta uzun vadede görülüyor. Bu insanlar nereye gidecek? Dolayısıyla kendi geleceğimiz için de onların geleceği açısından da mutlaka ve mutlaka bizim çok ciddi şekilde başta eğitim olmak üzere pek çok şeye yatırım yapmamız gerekiyor.

Entegrasyonun temeli eğitim, iş alanı ve yerleştirme. Bu üçünü doğru düzgün hazırlamadan olmaz. En önemlisi ise, Suriyelileri bu sürecin içine dahil etmemiz. Biz Almanya’da, Fransa’da hep diyorduk, Türklerin konuşulduğu yerde Türk yok. Biz burada Suriyelileri konuşuyoruz fakat burada Suriyeli yok. Süreçlerin içerisine her geçen gün onları daha da dahil etmemiz lazım.

Mevcut Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bölünerek "Sosyal Politikalar ve Uyum Bakanlığı" kurulabilir.

2.2. Etkin Bir Göç Politikasının Yapı Taşları

Doç. Dr. M. Murat Erdoğan:

Türkiye’de oldum olası merkezi bir yapı var ve bundan kaçınmak da çok mümkün değil. Eninde sonunda her şey merkezden yönlendiriliyor. Şu an Türkiye’deki Suriyeliler konusunda temel sıkıntının stratejik kararsızlık olduğunu düşünüyorum ve bunun çok sorunlu olduğunu; çok zaman kaybettiğimizi, kuşaklar kaybettiğimizi, kaynaklar kaybettiğimizi düşünüyorum. Bunun için eninde sonunda bir koordinasyon birimine ihtiyaç var. Bakanlık da olabilir bu, müsteşarlık da olur, başkanlık da olur ama böyle bir birim olmazsa 3 milyonun üzerindeki mülteciyi yönetmeniz çok zordur. Hâlâ yarın döneceklermiş gibi hareket ettiğimiz için halen daha böyle bir yapı bulunmuyor. Ülke nüfusunun yüzde 4’ünü bulan ve artık bizimle birlikte sürekli yaşayacağı neredeyse kesinleşen mülteciler için karmaşa yaşanıyor. Konu, temelde sayıları 300 bin civarında hesaplanan mülteciler ile ilgilenmesi için kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü de, acil durum yönetimi yapmak üzere kurulan AFAD’ı da aşıyor. Kalıcılık ve uyum dikkate alınarak yeni bir merkezi yapıya ihtiyaç var. Bunun için mevcut Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bölünerek "Sosyal Politikalar ve Uyum Bakanlığı" kurulabilir. Konunun kapsayıcı bir muhatabının olması gerekiyor. Ama böyle bir yapı aslen göç politikası belirlemenin bir parçası haline gelecek. Ondan sonra bu sefer kültürel kodları konuşacağız. Acaba hangi kültürel kodları kabul etmek durumunda kalacağız. Mesela Suriyelilerin çok eşlilik kültür kodunu nasıl yöneteceğiz. Benzeri pek çok şey var, eğitim dili ve vatandaşlık konusunu ne yapacağız? Çalışma haklarını tanıdık ama bu tanıdığımız hak çok sembolik bir düzeyde kaldı. Bütün bunlar aslında göç politikasının geliştirilmesiyle ilgili bir şey.

Bu süreçte sivil toplumun rolünün çok önemli olduğunu düşünüyorum. Sivil toplumla ilgili, benim alanda gördüğüm bir başka dikkat çekici durum daha var. Suriyelilerle ilgilenen STK’ların hak temelli olanları Ankara, İstanbul’da toplantılar yaparak, rapor hazırlayarak çalışıyorlar. Alanda ise başından beri genelde muhafazakar kimlikleri ile bilinen STK’lar çalışıyor. Burada yapılanları küçümsemek mümkün değil. Ama iki sorun var burada: İlk olarak bazı STK’lar kamu makamları tarafından daha fazla muhatap alınıyor, bu doğru değil; ikinci olarak ise alanda çeşitliliğe ihtiyaç var, onun için Ankara-İstanbul merkezli büyük STK’ların da alanda görev almaları gerekiyor. Dolayısıyla sivil toplum konusunda çok daha duyarlı olmamız gerekiyor. Bu konu artık sadece insani bir olay değil, aynı zamanda son derece siyasi bir olay. STK’lar da bu krizde kendi pozisyonlarını alıyorlar. Ama süreç son derece hayati. Biz bu işi iyi yönetebilirsek; çeşitli, çok kültürlü ve yaşanabilir bir Türkiye yaratabiliriz. Ama ihmalkar ve duygusal gidersek, o zaman da radikalizmin arttığı, ırkçılığın arttığı, çatışmaların ve gerginliğin arttığı bir Türkiye gerçeği olur. Onun için hepimize görev düşüyor diye düşünüyorum.



3 MÜLTECİ KRİZİNİN YÖNETİMİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN ROLÜ: BMMYK ÖRNEĞİ

Damla Taşkın

BMMYK Türkiye ve MENA Bölgesi Yetkinlik Programları Müdürü'dür. Sürdürülebilir kalkınma, kapasite geliştirme, proje yönetim ve değerlendirme gibi konular, başlıca uzmanlık alanları arasında yer almaktadır. Lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi'nde 1993 yılında tamamlayan Taşkın, 2002 yılında ODTÜ'de işletme öğrenimi gerçekleştirmiştir. 22 yıldan uzun süredir uluslararası kariyerini devam ettiren Taşkın, özel sektör ve KOBİ odaklı projeler; kurumsal sosyal sorumluluk, yetişkin eğitimi, sektör stratejisi geliştirme gibi geniş yelpazedeki alanlarda uzun soluklu AB ve BM projeleri yürütmüştür. Bu kapsamda Türkiye'nin ve dünyanın farklı bölgelerinden uzmanlarla birlikte çalışma, uluslararası takımları yönetme deneyimi edinmiştir. Halihazırda BMMYK bünyesinde mülteci nüfusların işgücü piyasasına ve temel haklara erişimi ve bu doğrultuda yetkinlik programlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

Damla Taşkın:

Ben, BMMYK'nın Türkiye, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi'ndeki yetkinlik programlarından sorumluyum. Yetkinlik programlarından bizim kastımız; mültecilere mesleki eğitim, gelir getirici faaliyetler ve buna ilişkin her türlü becerinin kazandırılması. Bu çerçevede neler yaptığımıza ilişkin bir takım şeyleri paylaşmaya çalışacağım. Öncelikle BMMYK, mülteci koordinasyonundan sorumlu uluslararası kuruluştur. Bizim için anayasa niteliğindeki belge Cenevre Sözleşmesi (1951). Şimdiye kadar bu kadar büyük bir nüfus yoğunluğu ile bizler de karşılaşmamıştık. Bizim için de Türkiye için de bir ilk.

Öncelikle göçmen ve mülteci farkını çok doğru ortaya koymak gerekiyor. Şöyle bir kavram farkı var her zaman altını çiziyoruz; mültecilik hukuki bir statüdür. Dolayısıyla bizim için hiçbir zaman misafir olmadılar. Ekonomik göçmenlik gibi statülerde göçmenlerin bir seçeneği olduğuna inanıyoruz; ama mültecilik çoğunlukla zorunlulukla gerçekleşiyor.

Bizim esas görevimiz tabii ki mültecilerin temel haklarını korumak. Kalıcı çözümler ortaya koymaya ve erişimlerini dünyanın her yerinde temin etmeye gayret ediyoruz. Bizim kalıcı çözümlerden kastımız ise üç şekilde. Bir tanesi gönüllü geri dönüş. Bu, Suriyeli mülteciler için elbette ki pek mümkün değil; ancak halen devam ediyor. Güney Doğu'da da çalıştığımız için BMMYK temsilcileri kaymakamlıklarda, valiliklerde gönüllü geri dönüş mülakatlarına mütemadiyen katılıyor. Gönüllü geri dönüş sebepleri genel-

Mültecilerin Temel Haklarını Korumaya Yönelik Kalıcı Çözümler	
1	Gönüllü Geri Dönüş
2	Entegrasyon
3	Üçüncü Ülkeye Yerleştirme

likle çeşitlilik gösteriyor; bahçelerine bakmak için dönüyorlar, savaşmak için elbette ki giden oluyor, eşine kızdığı için, boşanmak istediği için gitmek isteyen oluyor, çocuklarına bakmak için gitmek isteyen oluyor. Çok enteresan sebepler var. Ama normal şartlarda bizim istediğimiz ve tavsiye ettiğimiz bir kalıcı çözüm değil Türkiye için.

Bizim için ikinci kalıcı çözüm entegrasyon. Bahsettiğimiz gibi, yavaş yavaş artık söylenmeye başladı; misafirden mülteciye geldik. Herhalde entegrasyona doğru gideceğiz gibi görünüyor. Bizim de en önemli amaçlarımızdan bir tanesi normalde dünyada bu. Son öncelikli kalıcı çözümümüz de üçüncü ülkeye yerleştirme. Üçüncü ülkeye yerleştirme işlemlerini Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile bizim ofisimiz birlikte gerçekleştiriyor.

Normalde dünyada herhangi bir insanın mülteci olup olmadığı statüsünün belirlenmesi de yine aynı şekilde kampların yönetimi de BMMYK tarafından yapılıyor. Yani Zaatari, Azrak gibi dünyanın çeşitli yerlerindeki mülteci kamplarının hepsinin yönetimini BMMYK gerçekleştiriyor. Daha önce belirtildiği üzere Türkiye'deki gibi bir mülteci nüfus yoğunluğu dünyanın hiçbir yerinde yok. Çok büyük bir insan grubunun statüsü belirlendiği için bunu Türkiye Cumhuriyeti yürütüyor. Bizim ilgilendiğimiz nüfus grubu elbette ki sadece Suriyeliler değil. Her türlü mülteci ve sığınmacı bizim için ilgilendirilmesi gereken nüfus gruplarının kapsamına giriyor. Bizim için mülteciler her zaman aynı, ancak elbette ki Türkiye'deki hukuki statü arasında farklar var. Biz vatansız insanlarla ilgili çalışmalarını da yürütüyoruz.

Mutlaka ve mutlaka devletlerle çalışıyoruz; emniyet müdürlüklerinin yabancılar şubeleri ile Dışişleri Bakanlığı ile çok uzun yıllardır çalışıyoruz. Suriyelilerin kitlesel göçü ile birlikte ilk defa Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve İŞKUR ile de çok yakın çalışmaya başladık. Daha önce bunlar olmamıştı. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da yine çok yakın çalıştığımız devlet aktörleri arasında. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın zaten yardımlarla ilgili olarak kendi sistemi var. Halihazırda orada da mültecilere birtakım yardımlar yapılıyor. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile çalışmalarımızda yapmak istediğimiz, mültecilerin de Türk vatandaşları ile aynı yardımı almalarının sağlanması. Bunun için hassasiyet kriterlerinin belirlenmesi gibi meselelerde onlarla birlikte çalışıyoruz.

Suriyelileri biz kaydetmiyoruz ama diğer nüfus grupları için kaydı halen devletle birlikte biz gerçekleştiriyoruz. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile birlikte bütün mültecilerin sayımını tekrardan gerçekleştireceğimiz ve kayıt altına alacağız; İŞKUR ile de aynı şekilde iş piyasasına entegre edilebilmeleri için becerilerini profilleyeceğimiz projelere başlıyoruz.

3.1. Suriyeli Mültecilerin Türkiye’de Temel İhtiyaçlara Erişimi

Damla Taşkın:

Uluslararası korumadan kastımız güvenliğe erişim, geri göndermeme; yani ülkesine geri gönderilmek istemeyen kişinin geri gönderilmemesi ve temel insan haklarına erişimi kapsıyor. Suriyeli mülteciler Türkiye’de zaten eğitime ve sağlığa erişebiliyorlar. Sağlıkla ilgili olarak ödeme yapmaları gerekmiyor. Bunu halen bilmeyen çok fazla sayıda mülteci var. Suriyelilere 15 Ocak 2016’da geçici koruma kapsamında çalışma hakkı da verildi. 26 Nisan’da da diğer mültecilere verildi. Dolayısıyla Türkiye’de mülteci olan herkes halihazırda çalışabilir.

Bu demek değil ki bütün mülteciler otomatik olarak çalışabiliyor. Eğer şirket sahibi iseler kendileri başvurabiliyor, maaş karşılığında bir işveren için çalışacaklarsa, başvuruyu mutlaka o işverenin gerçekleştirmesi gerekiyor. Bu kapsamda ihtiyaçların karşılanması ve işgücü piyasasına entegrasyonun sağlanması için yetkinlik programları da büyük önem taşıyor. Yetkinlik programları dediğimizde bizim gördüğümüz hep kuaförlük, biçki, dikiş, nakış gibi alanlarda beceri kazandırmaya yönelik.

Temel insan haklarına erişim kapsamında mültecilerin tabii ki psiko-sosyal desteğe de ihtiyaçları var ama bizim şu anki amacımız kendi ayakları üzerinde durmaları. Tabii ki hobi vesaire hepsi gerekli ama bizim için esas olan, sanayiye dahil edilmeleri.

Mütemadiyen sahada çalışıyoruz, kendimiz yeterli olamadığımız yerlerde STK’larla birlikte çalışmaya özen gösteriyoruz. Biz onlara “yürütücü partner” diyoruz ve yürütücü partnerlerimizin sayısı gittikçe artıyor. Projeleri bizim adımıza yürütüyorlar. Halihazırda 61 ilde varlığımız sürüyor. STK’lar aracılığıyla dağıtım gerçekleştiriyor, mültecilerin haklara ve yardımlara ulaşmalarını sağlamaya gayret ediyoruz. Eğitime erişim, geçim kaynaklarına erişim, üçüncü olarak da sosyal yardım ağlarına entegrasyon bu alandaki öncelikli konular.

Eğitim ile ilgili olarak bizim baktığımız alan yükseköğrenim. Öğrencilerin dört yıl boyunca yaşamlarına destek olmak için burslar veriyoruz. Bununla birlikte Türkçe dersleri ve hazırlık dersleri sağlıyoruz. 2016 yılı için bizim indikatörlerimiz sadece eğitim programları altında 10 bin kişi için Türkçe dersleri sağlamak. Bin 100 kişi için dört yıl olmak üzere üniversite bursu,

Çalışma Hakkından Faydalanan Mültecilerin Ağırlıklı İş Profili	
1	Kamplarda Yaşayan / Tarımla ve Hayvancılıkla Uğraşanlar
2	Girişimciler / Üreticiler
3	Profesyoneller (doktor, avukat, öğretmen vs)

beş bin öğrenci için ise üniversiteye hazırlık öğrenimi tesis ediyoruz. Beşeri bilimleri hiçbir şekilde ayrı tutmamak gerekiyor; inovasyonun, icadın Suriyeli mültecilerden gelmesi, toplumun bakışını da olumlu yönde değiştirebilir.

Çalışma hakkı Türkiye’de var. Ama tabii ki tüm mültecileri aynı kefeye koymak mümkün değil. Üç milyon insandan bahsediyoruz, çok geniş bir yelpaze. Burada üç grup görüyoruz. İlk olarak halihazırda kamplarda yaşayan, çoğunlukla tarımla uğraşanlar. İkincisi girişimciler; gerçekten ülkelerinden makinalarını söküp gelmiş olanlar var. Mesela mobilya üreticimiz var bir tane, İspanya’ya ihracat yapıyor. Diğer bir grup ise profesyonel olanlar; doktorlar, avukatlar, hakimler vesaire. Tabii hiçbir becerisi olmayanlar da var. Kadınların çoğunluğu bu grupta. Kadınların yüzde 82’si ülkesinde hiç çalışmadığı cevabını veriyor. Diğerleri de mikro girişimciler, küçük dükân sahipleri. Geleneksel olarak mültecilerin istihdam edilmediği alanlar ise çoğunlukla mühendislik ve teknoloji içeren işler.

Türkiye’de halihazırda zaten işsizlik var ancak Türk vatandaşlarının çalışmak istemediği, doldurulmayan bir çok pozisyon da var. İŞKUR verilerine göre bu rakam 170 bine ulaşıyor. İŞKUR’la da o yüzden oldukça yakın çalışmaya gayret ediyoruz. Bunlar içerisinde vasıfsız işçiler elbet var ama dökümcü, kaynakçı, tekstil makinası operatörü gibi gerçekten beceri gerektiren işler de var. İnsana yakışır iş gerçekten çok önemli; bunun için çalışmalar var ama yeterli mi?

Suriyeli mülteciler hâlihazırda çoğunlukla tarımda, tekstilde ve inşaatta çalışıyor. Mesleki eğitimden bahsettik ama sahada o kadar çok proje var ki, bu projelerin mutlaka ve mutlaka Türkiye’nin sanayi stratejisi, bu kapsamda verilen teşvikler ve kalkınma planlarıyla paralel şekilde gitmesi gerekiyor. Suriyeliler tarafından çok ciddi bir girişimcilik de ortaya koyuluyor. Türkiye’de, 2015 yılının sonunda Suriyeliler tarafından kurulmuş olan 3 bin 680 tane firma vardı. Tek başına Gaziantep’te Suriyelilerin kurduğu 600 kadar firma bulunuyor. Şimdi biz Gaziantep Ticaret Odası ile birlikte sırf onlara has bir bilgi masası oluşturuyoruz ki destek olabilelim. Oradaki girişimciler sürekli bize serbest bölgeyle ilgili sorular soruyor.

Projelerin mutlaka Türkiye’nin sanayi stratejisiyle ve bu kapsamda verilen teşviklerle, kalkınma planlarıyla paralel şekilde gitmesi gerekiyor.

3.2. Mültecilerin İşgücü Piyasasına Erişim Anahtarı: Çalışma İzni Yönetmeliği

Damla Taşkın:

Teknik bir konu olduğu için Türkiye'deki çalışma izni rejimine ilişkin de çok kısa bilgi vermek istiyorum. Bahsettiğimiz gibi Türkiye'de Suriyelilere yönelik Çalışma İzni Yönetmeliği 15 Ocak'ta uygulamaya girdi. Tüm mülteci grupları için de 26 Nisan'da bu hak sağlandı. Türkiye'deki Suriyeliler, şimdiye kadar, bir ülke tarafından çalışma izni verilen en büyük mülteci grubu olma niteliği taşıyor. Kayıt oldukları tarihten itibaren 6 ay sonra çalışma hakkı için başvuruda bulunabiliyorlar. Suriyeli olarak Türkiye'de kendi işiniz varsa, çalışma iznine kendi başınıza başvurabiliyorsunuz. Ama eğer maaşlı çalışacaksanız, sizi istihdam edecek kuruluş e-devlet üzerinden başvuruyor. Gerçekten çok basit bir prosedür; sadece fotoğraf, işveren ve işçi arasındaki sözleşme ve geçici koruma kimliği üzerindeki numaradan ibaret. Başka bir şeye ihtiyaç yok. Kendi vatandaşlarına hizmet verebilmeleri için ilk defa sağlık personeli ve öğretmenlere de çalışma hakkı tanındı. Bunun için ön izin gerekiyor. Sağlıkla ilgili olan çalışma tamamlandı ve web sitesi üzerinden başvuru yapılabiliyor.

Uygulamaya koyulan çalışma izni rejimine göre yüzde 10 kotası var. Yani 100 tane Türk çalıştırıyorsam ben, 10 tane de Suriyeli çalıştırabilirim. 10 tane Türk çalıştırıyorsam bir tane Suriyeli çalıştırabilirim. Bir Türk çalıştırıyorsam eğer, bir Suriyeli çalıştırabilirim. Yönerge yürürlüğe girmeden önce 7 bin Suriyeli'ye çalışma izni sağlanmıştı; bunlar ikamet izni olan ve kendi başlarına başvurmuş kişilerdi. Şu anda ise 3 bin 800 çalışma izni verildiği ifade ediliyor.

Hem Doğu'da, hem Güneydoğu'da hem de sanayileşmiş şehirlerimizde; işverenlerle konuşarak bir saha araştırması yaptık. 15 şehirde, fonladığımız STK'lar ile birlikte çalışma izinleriyle ilgili olarak bilgilendirme yapıyoruz. 6 Mayıs 2016 tarihinde bir özel sektör istişare toplantısı düzenledik; özel sektör ile işbirliğine önem veriyoruz. Çok enteresan şeyler ortaya çıktı. Bilgi eksikliği ve makro bir rekabetçilik sorunu var. Tekstilde mesela, Suriyeliler için çalışma izni alıp, asgari ücret verince rekabet gücünün azalacağını öne sürenler var. Ama aslında bu mültecilerden bağımsız bir makro kalkınma sorunu. İlgisizlik ve istismar da sık karşılaşılan sorunlardan. Bir de işverenlerin teşvik beklentileri var.

Biz bu çalışmalarımızın sonunda neye karar verdik: Birinci sorun çocuk işçiliği. Onunla ilgili çok doğru programlara ihtiyacımız var. Eğitimle ilgili aksaklıklar görüyoruz; şartlı nakit yardımları mevcut ama yardımların entegre şekilde olması için uğraş veriyoruz. Bilgilendirme faaliyetlerinin

de çok büyük eksiklik olduğunu her yerde görüyoruz. Gelir getirici faaliyetlerle ilgili programlara ilişkin çalışmalara mutlaka devam edilmeli. Belirli sektörler için gerçekten odaklı, spesifik programlar olması gerekiyor. Üniversitelerle, sivil toplumla, özel sektörle işbirliği içerisinde çalışmanın gerekliliğini de hep beraber yaşıyoruz.

IPA projelerini mütemadiyen yürütüyoruz. Genellikle bu fonlar kurumların kapasitesini artırmaya yönelik kullanılıyor ancak bunun içerisinde tabii ki teçhizat da var. Örneğin Halk Eğitim Merkezlerine teçhizat, cihaz, yazılım, kimlikler vesaire sağlanması gibi kurumların kapasitesini artırmaya yönelik akla gelebilecek birçok şeyin sağlanması da bu projelerin kapsamına giriyor. IPA fonları çerçevesinde İŞKUR ve Çalışma Bakanlığı ile birlikte 10 ilde boş pozisyonlara göre mültecilerin eğitimlerine başlayacağız. Haklara erişim konusunda da yaptığımız çalışmalar var. Türkiye-AB Mülteci Uzlaşması kapsamındaki üç milyar avronun da içerisinde yer alıyoruz. Hâlihazırda zaten farklı yardımlar yürütüyoruz ve farklı programların içerisinde yer almaya devam edeceğiz.

4 TÜRKİYE-AB VİZE SERBESTLİĞİ DİYALOĞUNUN ÜYELİKLE PARALEL HİKÂYESİ

Doç. Dr. Çiğdem Nas

İKV Genel Sekreteri ve Yıldız Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi'dir. Türkiye-AB ilişkileri ve Avrupalılaşmak olgusu, hakkında çalışmalar yapmış olduğu konulardır. Boğaziçi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi Bölümünden 1988 yılında mezun olan Doç. Dr. Nas ardından *London School of Economics and Political Science, University of London*'da Avrupa Sosyal Politikası alanında yüksek lisansını yapmıştır. 2000 senesinde ise Marmara Üniversitesi'nde AB siyaseti ve uluslararası ilişkiler üzerine doktorasını gerçekleştirmiştir. 2002-2006 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü Müdür Yardımcılığı, 2007 yılının Ocak-Eylül tarihleri arasında ise Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü Anabilim Dalı Başkanlığı görevlerini gerçekleştirmiştir. Doç. Dr. Nas'ın ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayınlanmış birçok makalesi, kitap ve kitap bölümleri; uyum sürecine ilişkin yer aldığı çeşitli projeler bulunmaktadır.

Doç. Dr. Çiğdem Nas:

Öncelikle ben sözlerime biraz İKV'yi tanıtarak başlarım demiştim ama diğer konuşmacılarımız çok güzel iltifatlarla bizi anlattılar. Biz AB konusunda çalışan bir kurumuz; inatla bu süreci koparmayalım, –tabii ki temel amacımız üyeliğin gerçekleşmesi- ama AB ile angaje olalım, AB'nin programlarına katılabilelim, AB ile ortak çalışabilelim diye çabalyoruz. Bu çaba aynı zamanda mevzuat uyumunu da gerektiriyor ve bu da sonuçta hem idari kapasite olarak hem de yasal kapasite olarak Türkiye'nin daha çağdaşlaşmasına, modernleşmesine aracı olan bir süreç. Dolayısıyla biz bu süreci önemsiyoruz ve bu sürece katkıda bulunmaya çalışıyoruz.

Bizim İKV olarak vizeyle ilgili çalışmalarımız özellikle 2007 dönemine kadar geri gidiyor. Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu bu sürece çok önem verdi. O dönemde tabii asıl olan Türkiye'nin AB ile olan müzakere süreciydi ve özellikle 2005 öncesi müzakerelere hazırlık sürecinde, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmek için çabaladığı süreçte İKV'nin çok önemli çalışmaları olmuştu. Fakat sonra, 2006 yılında AB Konseyi'nin 8 faslın açılmaması ve hiçbir başlığın geçici de olsa kapatılmaması kararı müzakere sürecine olumsuz yansıdı ve bir durağanlık dönemine girildi.

İKV, o dönemde özellikle vize konusunun ilişkileri yeniden canlandırabilecek, Türkiye'de AB'ye ilişkin oluşan hayal kırıklığını bir parça giderebilecek bir süreç olduğunu düşündü ve bu konunun üzerinde çok durdu. Burada bence sivil toplumun vize konusunu yoğun şekilde

gündeme getirmesi, sürecin gelişimi açısından önemli bir rol oynadı. Örneğin İKV'nin 2010-2011 yıllarında TOBB ve *European Citizen Action Service* adlı sivil toplum kuruluşuyla gerçekleştirdiği Vize Şikayet Hattı adlı projeye vizenin insanların hayatlarında nasıl bir etkisi olduğu, yani vizenin sadece siyasi boyutunun, idari boyutunun ötesinde nasıl bir süreç izlendiği ortaya koyuldu. Vizeyle ilgili talep edilen çok sayıda döküman, beklenen uzun sıralar, konsolosluk görevlilerinin bazen patronluk taslayan tavırları ve benzeri uygulamaların insanların hayatlarında nasıl rahatsızlıklar oluşturduğunu ve Türkiye-AB ilişkilerinin insanların hayatlarını nasıl etkilediğini gündeme getirmeye çalıştık. Özellikle Avrupa Komisyonu ve AP'de, AB ülkelerinin Türkiye'deki diplomatik temsilciliklerinde ses getiren bir çalışma oldu. Bu anlamda sesimizi çok fazla duyurmasak da vize konusunda hem devlet kuruluşlarını harekete geçirmek açısından hem de AB yetkililerinin bunun önemli bir konu olduğunu anlamaları açısından önemli bir etki yarattı.

Bu kısa girişin ardından vize sürecinin arka planına değinmek istiyorum. Daha sonra vize yol haritası ile ilgili birkaç şey ifade edeceğim. Türkiye ile AB arasındaki vize meselesinin İKV olarak ilk başta ilgilendiğimiz yönü hukuki boyuttuydu. Bu konuya ilişkin ABAD'da çeşitli davalar görüldü. Biz bu davaları da yakından izledik. Yani başlangıçta aslında Türkiye olarak hukuki süreçten sonuç alma çabası vardı ve bununla ilgili en önemli davalardan biri Soysal Davası'ydı. Bu konuda çok fazla dava gerçekleşti tabi ama Soysal Davası'yla birlikte ABAD, Almanya'nın Türkiye'den giden kamyon şoförlerine uyguladığı vizenin aslında ortaklık hukukuna aykırı olduğunu tespit etti. ABAD'ın burada temel dayanağı, Türkiye-AB Ortaklık ilişkisini düzenleyen Ankara Anlaşması'na Katma Protokol'ün 41'inci maddesiydi. 41'inci madde, iki tarafın özellikle hizmetlerin serbest dolaşımı ve yerleşme serbestliği alanında karşılıklı olarak birbirlerine var olan durumu daha da kötüye götürücü, daha kısıtlayıcı herhangi bir hüküm getirmemesi koşulunu, yani *standstill* hükmünü ortaya koyuyordu. Yani bunu vize konusuna aktaracak olursak, diyelim ki Almanya Türkiye'ye yönelik o dönemde bir vize koşulu uygulamıyorsa, Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihten sonra vize yükümlülüğünü getirmesi, ABAD'ın ilgili kararında atıfta bulunulan *standstill* hükmüne aykırı bir uygulama olarak ortaya çıkıyordu. Bu her ülke için farklı olabiliyor. O dönem AB üyesi olan ülkeler için Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği 1973'teki duruma, daha sonra AB üyesi olan ülkeler için de üyelik tarihlerine bakılıyor.

Tabi bu, bütün vize sorununu ortadan kaldıracak ve vize serbestliği getirebilecek bir çözüm değildi; çünkü sadece hizmetlerin serbest dolaşımı ve yerleşme serbestliğini ilgilendiriyordu. Daha sonra Almanya bununla ilgili bir mevzuat değişikliği yaptı ve vize muafiyeti başvuru mekanizmasını getirdi; belli kategoriler için vizenin şart olmadığına hükmetti. Fakat burada şöyle bir konu ortaya çıktı, hizmetlerin serbest dolaşımı, sadece hizmet sunanlar için midir? Bu mekanizma hizmet almaya gidenler için

Meşruhatlı Yol Haritası Üç Alanda Türkiye'nin Çekincelerini İçeriyor	
1	Coğrafi Sınırlama
2	AB'nin Vize Politikasına Uyum
3	Siyasi Kriterler

de uygulanabilir mi? Çünkü AB hukuku kapsamında hizmet sunumu dediğimizde 2 taraflı bir süreçten bahsediyoruz. Yani, hizmet sunan gibi hizmet sunulan da bu sürecin bir parçası. 2013'teki Demirkan Davası'nda da bu boyut görüldü. Yani sadece hizmet almak için, bir eğitim kurumuna gidecek olan ya da sağlık kurumuna gidecek olan kişiler için de vize serbestliği söz konusu olabilir mi? Burada ABAD, biraz siyasi baskılara da boyun eğerek, siyasi bir karar verdi ve bu kişilerin vize serbestliğinden faydalanamayacağını ifade etti. Bu da aslında Türkiye'nin vizesiz Avrupa hayaline ilişkin hukuki çabalarının sonu anlamına geldi. Çünkü bundan sonra burada çok fazla hukuki kazanım elde edilemeyeceği ortaya çıkmış oldu.

Aynı zamanda yine devam eden bir geri kabul tartışması vardı. Bunun etkileri devam ediyordu fakat bir dönem Türkiye, geri kabul mekanizmasının sadece üyelikle gerçekleştirilecek bir düzenleme olacağını düşünüyordu. Türkiye, hukuki planda sonuç alamamanın da etkisiyle, bu süreç içinde siyasi bir çözüme yakınlığı ve yaklaşık 10 yıl sürücümde kalan Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması 2013 yılında imzalandı. Anlaşmayla eş zamanlı olarak da Vize Serbestliği Yol Haritası başlatıldı. Burada yine Türkiye-AB ilişkilerinde de karşımıza çıkan ve anomali diyebileceğimiz bir durum vardı. Bu süreçte bir yol haritası var, yani Türkiye-AB Vize Serbestliği Yol Haritası. Bu, Komisyon tarafından hazırlanan ve Türkiye'ye sunulan bir doküman. Bu doküman Türkiye'nin vize serbestliği için yerine getirmekle yükümlü olduğu 72 teknik kriteri barındırıyor.

Ek olarak, bir de meşruhatlı dediğimiz, Türkiye'nin çekincelerini içeren bir yol haritası da bulunuyor. Özellikle üç alanda Türkiye'nin çekinceleri var: Bir tanesi, Cenevre Sözleşmesi'ne getirilen coğrafi sınırlama ile ilgili. Türkiye bunu ancak üyelikle birlikte kaldırabileceğini ifade ediyor. İkinci önemli alan, AB'nin vize politikasına uyum. Yine Türkiye bunun üyelik ile gerçekleştirebileceğini ifade ediyor. Üçüncü önemli alan da siyasi kriterler. Bu 72 kriterin içerisinde siyasi kriterler de yer alıyor. Terörün tanımı ile ilgili kriter de buna tekabül ediyor. Böyle bir belge var ve Türkiye diyor ki: "Biz burada çekincelerimizi belirttik, AB'nin de bunu dikkate alması gerekiyor." Fakat daha sonra Komisyon yetkilileri ile görüştüğümüzde; kendileri için esas olanın orijinal yol haritası olduğunu, meşruhatlı yol haritasının dikkate alınmadığını belirtiyorlar. Yani meşruhatlı yol haritası gibi yöntemlerin iki tarafın uzlaşmasını zorlaştıran hassas konuların aşılabilmesi için bulunmuş

Sağırklar Diyaloğu

bir çözüm olduğunu söyleyebiliriz ama iş somut adım atmaya geldiğinde bu hassas konular tekrar bir engel olarak iki tarafın önüne çıkabiliyor ve ilerlemeyi geciktiriyor.

Baştan itibaren aslında Türkiye-AB ilişkilerine hakim olan yanlış anlamalar, aynı dili konuşmama; “sağırklar diyaloğu” diyebileceğimiz süreç, aslında bu dokümanın içerisinde bile var. Ben buna aslında saatli bomba diyorum. Başta oraya yerleşiyor, çünkü başka türlü iki taraf uzlaşmıyor. Fakat iş somut aşamaya gelince, gerçekten sonuç alma aşamasına gelince bu görmezden gelinen meseleler bir anda problem haline gelebiliyor. Ben hep coğrafi sınırlamanın problem olacağını Türkiye’nin kaldırmayacağını, AB’nin de direteceğini söylüyordum. Fakat son anda AB orada yorumunu biraz daha yumuşattı. Yani AB, Türkiye’nin Suriyelilere uluslararası koruma sağlaması, şu an için bu kriterin karşılanması açısından yeterlidir görüşünü ortaya koydu. Fakat bu sefer de siyasi kriterlerde sorun çıktı. Terörün tanımının daha daraltılması gerektiği, ifade özgürlüğü gibi konuların terör eylemi kapsamına alınmaması gerektiği ifade edildi. Şu anda da vize serbestliği ile ilgili olarak bunun üzerinde bir tartışma yaşıyoruz. Yani aslında Türkiye-AB ilişkilerindeki bütün yanlış anlaşılmalara ya da farklı yorumlar tekrar ortaya çıkmış durumda.

Son olarak, vize serbestliğinin önünde karşılanması gereken 5 teknik kriter kaldı. Terörün tanımı meselesinin dışında Türkiye’nin yine bu çerçevede kabul ettiği Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’yla ilgili de sorunlar var. Komisyon bunun da yeniden gözden geçirilmesini talep ediyor. Kişisel verilerin korunmasıyla ilgili oluşturulmuş olan kurumun yeterince bağımsız olmayacağı ve bu mevzuatın tam olarak Avrupa standartlarında olmadığı ifade ediliyor. Bu kriterlere ek olarak; Yolsuzlukla Mücadele Eylem Planı’na ilişkin bir kriter bulunuyor. Bunun tekrar gözden geçirilip, GRECO tavsiyeleri uyarınca yenilenmesi gerektiği ifade ediliyor. Dolayısıyla sadece terörün tanımı konusu değil, bunun ötesinde Türkiye’nin biraz daha iş yapması gerekecek. Bir de tabii pasaportların tekrar basılması var. Bu da zaten daha hallolmuş bir konu değil, Ekim ayına kadar tamamlanacağı düşünülüyor.

Son olarak da “vize serbestliği gerçekleşecek mi gerçekleşmeyecek mi?” sorusuna gelelim. Bu tabii biraz piyango oynamak gibi ama şöyle; geri kabule bağlı olduğu için AB’nin de bu süreci sonuçlandırmak için önemli bir irade göstereceğini düşünüyorum. Çünkü Türkiye, geri kabul sürecinin vize serbestliği ile birlikte gerçekleşmesini öngördü. Yani iki süreci birbirine bağladı ki aslında geri kabul karşılığında belirli koşulların yerine getirilmesine bağlı olarak vizelerin kaldırılması taahhütünde bulunan, AB idi. Eğer vize serbestliği gerçekleşmezse bu sefer Türkiye, AB ile olan geri kabul anlaşmasını yürürlüğe koymakta çekimser kalabilir. Bu iki konu birbiriyle hep bağlantılı olduğu için eninde sonunda bir çözümün

gerçekleşeceğini düşünüyorum. AB için mülteci konusundaki uzlaşının devamlılığı vazgeçilmez bir önem taşıyor. Türkiye için ise Suriyeli mülteciler konusunda AB'nin sağladığı teknik ve mali desteğin yanında, vizelerin kaldırılması hedefi de bir öncelik olarak ortaya çıkıyor. Bu durumda iki taraf için de kazan-kazan sonucunu verecek olan bir uzlaşının biraz gecikerek de olsa sağlanabileceğini düşünüyorum.

4.1. Tarafları Mülteci Uzlaşısına Getiren Siyasi İklimin Anatomisi

Doç. Dr. Çiğdem Nas:

Önce Kasım 2015'teki Ortak Eylem Planı, sonra 18 Mart'taki Mülteci Uzlaşısı, AB ve Türkiye'nin tekrar birlikte çalışabileceği, çözüm oluşturabileceği durumunu ortaya çıkardı. Hatta dönemin başbakanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu ve Alman Şansölyesi Angela Merkel arasında yakın bir ortak çalışma ilişkisi oluşmuştu. Bu da aslında Türkiye-AB ilişkileri açısından önemliydi, çünkü taraflar arası karşılıklı bir güven problemi mevcut. Bunun sürdürülebilir bir işbirliğine dönüşmesi güzel bir şeydi. Fakat daha sonra Türkiye'de hükümetin değişmesi, süreci tekrar sekteye uğrattı. AB açısından bakıldığında, karşısında güvenilir ve ciddi bir ortak istiyor. Öte yandan AB'nin Türkiye politikası da son derece ikircikli bir politika.

Birkaç ay önce Türkiye'ye son derece mesafeli yaklaşan AB, mülteci krizi giderek derinleşince, Türkiye'nin kapısını giderecek daha fazla aşındırmaya başladı. İlerleme raporunun yayımlanması Türkiye'deki genel seçimlerin sonrasına ertelendi. Yani bu süreç içerisinde AB tam bir çıkarlar ikilemi yaşadı. Bakıldığında iki tarafta da çok sorunlar var. Hem Türkiye'nin AB'ye yaklaşımı, Türkiye'nin kendi içerisinde giderek otoriterleşmesi, AB değerlerinden uzaklaşma büyük bir sorun yarattı. Ama AB'nin de Türkiye'ye yaklaşımı tamamen oyalamaya, geciktirmeye yönelik bir politika. Yani AB'nin de tam anlamıyla doğru, açık bir politikası olmadı. 2005 yılına baktığımızda Türkiye-AB ilişkilerinde bir umut vardı. AB'nin gerçekten Türkiye'de bir dönüşüm sağlamaya yönelik yumuşak gücünü görmüştük ve bu AB için de son derece büyük bir başarı hikayesiydi. Yani AB bunu başarabilseydi, bugünkü AB'den farklı bir yerde olacaktı.

Fakat daha sonra AB sürekli bir tökezleme sürecine girdi. İlk olarak anayasal antlaşmanın reddi, sonra Yunanistan, Portekiz gibi ülkelerde yaşanan ve Avro Alanı'nın yeniden yapılanmasını gerektiren mali kriz. Bunun üzerine şimdi yaşanan Schengen krizi, bunların hepsi AB'nin içeri dönmesine ve daha korumacı reflekslerle hareket etmesine yol açtı. Bir de AB'de siyasetin durumu var; özellikle aşırı sağın güçlenmesi ve muhafazakar, popülist siyasetçilerin merkez hükümetler karşısında gerçek bir alternatif haline gelmeye başlaması da tabii AB'nin elini kolunu bağladı.

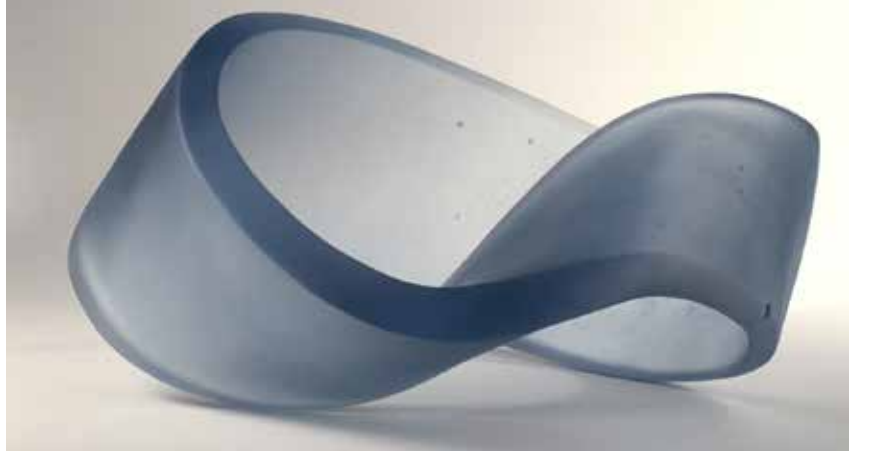
Komisyon son vize serbestliği raporunda aslında risk aldı. Yani Türkiye'nin henüz bütün kriterleri yerine getirmemiş olmasına rağmen vize serbestliği kararını tavsiye ediyorum dedi. Risk almak durumunda kaldı ama kendi içerisinde, Türkiye'ye oldukça şüpheli bakan bir kamuoyu ile de baş etmesi lazım. Yani o anlamda AB'nin ve Avrupa Komisyonu'nun da işi zor. Geldiğimiz noktada aslında şöyle bir şey var; biz kağıt üzerinde bir aday ülkeyiz, üyelik müzakerelerini yürüten bir ülkeyiz fakat bunun dışındaki her şey bir ortaklığa işaret ediyor, mesela başlatılan üst düzey diyalog mekanizmaları veya Geri Kabul Anlaşması. AB geri kabul anlaşmalarını Batı Balkan ülkeleriyle de yapıyor aslında ama daha çok sınırdaş olduğu ülkelerle gerçekleştirdiği bir "hareketlilik ortaklığı"na benziyor. AB yetkilileriyle konuştuğumuzda artık katılım sürecini ağızlarına almakta çekimser davrandıklarını görüyoruz. Türkiye'nin çok önemli bir ortak olduğunu söylüyorlar ama aday ülke, AB'ye katılacak olan ülke yaklaşımı biraz ortadan kalkmış durumda. Bu anlamda çok kritik bir dönemeçte olduğumuzu düşünüyorum. Üyelik perspektifinin yavaş yavaş silinmesine razı olamayız.

Üyelik süreci ilerleyecekse, burada bir canlanma olmak zorunda. Evet, Ortak Eylem Planı'nda da Mülteci Uzlaşısı'nda da ilişkilerin canlanmasına atıf vardı. Önce Ekonomik ve Parasal Politika faslı açıldı, Haziran ayında Mali ve Bütçesel Hükümler faslı açıldı. Tabi Kıbrıs'ta bir çözüm olabilirse, blokajların ortadan kalkması ilişkileri tekrar canlandıracaktır ama bu durumda sürecin üyeliğe doğru ilerleyeceğini düşünmek çok zor. AB de bu koşulluluğu ne kadar Türkiye'ye yansıtıyor o da ayrı bir nokta. Çünkü Türkiye'yi içerisine almaya yönelik bir siyasi irade yoksa, koşulluluk politikası tabi çok zayıflıyor. Yani o anlamda aslında şu an için kritik dönemeçteyiz; ortaklığa doğru mu ilerleyeceğiz yoksa üyelik süreci tekrar canlanacak mı? Bizim çabamız üyelik sürecinin canlanması. Çünkü bunun Türkiye'de de olumlu gelişmelere yol açacağını düşünüyoruz. Fakat hem AB'nin hem de Türkiye'nin içinde olduğu durum, olumlu olmayı biraz zorlaştırıyor.

Bütün süreç aslında *ad hoc* diyebileceğimiz bir biçimde ilerliyor. Vize süreci, Gümrük Birliği, bunlar hep üyeliğin dışında mekanizmalar olarak devam ediyor. Bir Ortaklık Anlaşmamız var, buna bağlı bir Gümrük Birliği'miz var ama Ortaklık Anlaşması'nın sunduğu tüm imkanları da kullanamıyoruz. Çok parça parça, çok pratik ve pragmatik şekilde ilerleyen bir süreç. Aslında belki de bu kurumsal ve hukuki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi gerekiyor ama siyasal açıdan baktığımızda buna hiç uygun bir zaman değil. Çünkü iki tarafta da sorunların çok ayyuka çıktığı bir dönemdeyiz. Biraz daha iyi bir iklim oluşana kadar, bu dönemi mümkün olduğunca devam ettirip, belki orada bir karar sürecine girmek daha iyi olabilir.

Bununla ilgili, Özlem Kaygusuz, son dönemde okuduğum çok güzel bir makalesinde, Türkiye-AB ilişkilerini mobius şeridinde benzetiyor. Yani hiçbir zaman tam kesişme olmuyor, iki taraf paralel olarak ilerliyor. Bizim is-

tediğimiz, o kesişmenin olması. Çünkü hakikaten bütün bu ortak sorunların çözümünde, Türkiye'nin AB'ye tam entegre olması bence önemli. AB, göç konusundan Gümrük Birliği'ne, güvenlik konusuna kadar pek çok alanda Türkiye'nin işbirliğini istiyor ama bunun gerçek anlamda en iyi şekilde sağlanabileceği mekanizma, üyelik mekanizması ve Türkiye'nin AB'nin karar alma mekanizmalarında yer alması. Ama Türkiye olarak biz de şu an o bilinçte değiliz. Onu yapacak bir stratejimiz olmadığı için burada anlatılanlar biraz edebiyat olarak kalıyor.



Möbius Strip, Christine Cathie, www.christinecathie.com

4.2. Türkiye-AB İlişkileri için Alternatif Dönüşüm Stratejileri

Doç. Dr. Çiğdem Nas:

AB de değişiyor, yani AB içerisinde de şu an çok parçalı bir yapı var. AB, Türkiye'ye karşı değerlerini koruyamıyor diyoruz ama kendi içinde de değer erozyonu var. Polonya'da olanları gördük, Anayasa Mahkemesi ile ilgili yapılan mevzuat değişikliği hukukun üstünlüğünü zora sokan bir gelişme. Macaristan'da Putin'i kendine idol seçen siyasi liderler var. Avusturya'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde neler olduğunu gördük. Avrupa'nın aslında üzerine dayandığı değerlerde büyük bir erozyon görüyoruz. Bu değer erozyonunu mülteci konusunda da gördük. Bazı üye devletler tek bir mülteci bile almak istemediklerini, bu konuyu referanduma götüreceklerini söylediler. Yani o anlamda bir ayrışma ve parçalanma var. Ama bu parçalanma ve ayrışma henüz kurucu antlaşmalar üzerinden tanımlanmadı. Daha çok gelişmeler *de facto* olarak bu durumu ortaya çıkardı. AB buna uyum sağlayarak pragmatik bir şekilde ilerledi ama temel sorunlarını aşmadan bu ilerlemenin daha fazla devam edemeyeceği de görülüyor.

Önümüzdeki dönemde halkalar Avrupası, çok vitesli Avrupa gibi ifade edilen bazı entegrasyon modellerinin hayata geçirileceğini görebileceğiz. Böyle bir gelişme, Türkiye açısından AB ile ilişkilerini yeniden tanımlama

imkanı doğuracak. Türkiye belki Avro Alanı'na veya Schengen Alanı'na katılan merkez ülkeler grubunda yer almayacak ama belki Avrupa ile ilişkilerini yeniden tanımlayarak yeni bir ilişki modeli oluşturacak. Bu aslında zaten fiili olarak da devam ediyor. Mesela Gümrük Birliği için biz diyoruz ki; AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı STA'larda Türkiye'nin Gümrük Birliği ilişkisi dikkate alınmıyor. Bu anlaşmaların Türkiye ile de imzalanmasını AB, üçüncü ülkeye söylüyor fakat bunun herhangi bir bağlayıcılığı yok. Biz, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi sürecinde bu durumun da dikkate alınması gerektiğini öne sürüyoruz. Ortak karar alma süreçleri olmalı. Türkiye belki ticaret politikasının oluşturulduğu komisyonlarda temsil edilmeli. Yani Gümrük Birliği'nin güncellenmesi tamamlanacaksa, muhakkak Türkiye'nin Ortak Ticaret Politikası'na katılımını sağlayacak bu tür bazı düzenlemeler içermeli. Ya da belki tamamen derin ve kapsamlı bir STA'ya da dönüşebilir. Bu süreç içerisinde böyle bir imkan var. Türkiye olarak süreci iyi yönetmemiz gerekiyor.

B planı, C planının mutlaka çok iyi oluşturulması gerekiyor. Bu fikir üretme çalışmalarını da sivil toplum, akademi dünyası, üniversiteler muhakkak yapmalı. Çünkü AB ile ilişkilerimiz daha çok asimetrik de bir ilişki olduğu için; sonuç ve çözümleri aslında hep AB getiriyor Türkiye kabul eden taraf oluyor. Biz biraz edilgen durumda kalıyoruz. Bunu belki tersine çevirmek için de Türkiye'nin daha yaratıcı politikalar üretmesi, bu konularda daha fazla egzersiz yapması gerekiyor. Bizlere de çok iş düşüyor.

5 NİTELİK SORUNU VE SURIYELİ MÜLTECİLERİN ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN GELECEK PROJEKSİYONLARI

Doç. Dr. M. Murat Erdoğan:

Göçmenlerin niteliği konusu Türkiye’de hep tartışıldı. Amerikalı, Kanadalı, Alman, İngiliz özel uçağıyla geliyor ve nitelikli göçmenleri toplayıp gidiyor gibi bir algı oluştu Türkiye’de. Böyle bir şey yok. Bu aslında bir şehir efanesi. Ama şu var; son 1-1.5 yılda Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçen Suriyelilerin büyük bölümünün niteliklerinin ortalaması, Türkiye’de kalanların çok üzerinde. İki tane somut örnek vereyim. Almanya’da bulunan Suriyelilerin okur yazar olmayanlarının oranı yüzde 5. Türkiye’de bu oran resmi olarak yüzde 33, bir de tespit edilemeyenler var, yani yaklaşık yüzde 50 oranında okur yazar olmayan Suriyeli var Türkiye’de.

Eğitim konusunda, AB’ye geçen Suriyelileri bir tarafa bıraksak bile, Ürdün, Lübnan, Mısır ve Irak’taki Suriyelilerle karşılaştırıldığında da Türkiye’dekilerin en kötü eğitimli kesimden oluştuğu görülüyor. Bununla ilgili elimizdeki veriler son derece sınırlı. Ama Kalkınma Bakanlığı’nın verdiği bilgilere göre Türkiye’deki Suriyelilerin sadece yüzde 5,6’sı yani 150 bini üniversite mezunu görünüyor. Almanlar, Kanadalılar vb. gelip götürmeler de Türkiye yasal düzenlemelerde geç kalıp, konuyu geçicilik çerçevesinde değerlendirince, asıl kaymak tabaka, çoğunlukla da kendi çabaları ile ölmü göze alarak Avrupa’ya kaçtı. Dolayısıyla yüksek mesleki niteliğe sahip olan Suriyelilerin büyük bir bölümü Türkiye’den ayrıldı. Şu an Türkiye el freni çekmeye çalışıyor, üniversite ve hatta lise okuyanların bile Türkiye’den ayrılmasına izin verilmiyor. Ama bunun da normal olmadığını, ciddi bir ayrımcılık ve hatta insan haklarına aykırılık yarattığını düşünüyorum.



Böyle bir el freni çekme uygulaması, Türkiye’yi insan hakları alanında çok daha ciddi sıkıntılarla karşı karşıya bırakacaktır. Eğitimleri, meslekleri, nitelikleri olan Suriyelilerin Türkiye’de kalmasını sağlamanın yolu onlara çıkış yasağı koyarak engel olmaktan değil, kalmalarını cazip hale getirecek uygulamaları -beş sene gecikme ile de olsa- devreye sokmaktan geçer. Türkiye’de 5 seneden fazladır hâlâ ülkedeki Suriyelilerin mesleki durumlarını, yeteneklerini, eğitimlerini ortaya çıkaracak bir “*skill mapping*” yapılamadı. Bunu yapmak isteyen bütün yabancı ve hatta Çalışma Bakanlığı gibi yerli kurumlara bile güvenlik gerekçeleri ile izin verilmedi. Oysa bu tür bir çalışma ile elimizdeki Suriyelileri değerlendirme, onlara ve ülkemize katkı sağlayacak planlamaları yapmak mümkün olacaktı. Bunu yapmayı başaramayıp, insanların çıkışına engel olmak, akla da vicdana da sığmaz.

Türkiye’deki Suriyeli akademisyenler konusunda çalışan biri olarak somut bir örnek verebilirim. En azından Suriyeli akademisyenleri Türkiye’de tutalım kaygısı ile yaptığımız çalışmalarda Başbakanlığın verdiği destek ile son 1 yılda biraz ilerleme kaydettik. Toplamda 700 Suriyeli akademisyen bulabildik. Bu 700 kişinin neredeyse yüzde 80’i ilahiyatçı. Onlar da en azından ilahiyat fakültelerinde, imam hatiplerde iş bulabilme imkanları olduğu için kalmışlar. Kimyacı, elektronikçi, matematikçi Suriyeli akademisyen yok artık Türkiye’de. Dolayısıyla insanlara gelecek sunmazsanız, bir perspektif vermezseniz o insanlar da hayatlarını daha iyi kuracak başka yollara giriyorlar. Burada hata, bizim stratejik kararlar alamamamızla ilgili. Bütün kurumların hakkını teslim etmeliyiz. Hepsi akıl almaz bir yoğunlukla çalışıyor. Zaten 5-6 yıldır bu krizin bu kadar kolay geçmesi, kendiliğinden

İster zorunlu göç,
ister mültecilik
durumlarında
olsun, elinizdeki
sermayenin
elverdiği ölçüde
mümkün
olduğunca
uzaklara gidersiniz.

değil, kamu kurumlarının olağanüstü özverili çalışmaları ile gerçekleşiyor. Merkezde ve yerelde bütün bürokratlar, bütün memurlar, uzmanlar çalışıyor. Ama tepede, yani siyasi karar mekanizmasında stratejik karar alınmadıkça, ne koordinasyon oluyor ne de verim alınabiliyor. Kaybettiğimiz zaman, kaynak ve insan, ileride çok zor telafi edilebilecek. Bundan kaynaklı olarak da kuşakları kaybediyoruz. Bunun en çarpıcı örneği çocukların eğitimi. Türkiye’de okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısı en az 850 bin. Bunların 325 bini, yani sadece yüzde 38’i okula gidiyor. En az 500 bin Suriyeli çocuk yıllardır okula gidemiyor. Daha çarpıcı olan ve stratejik kararsızlığın ürünü olay ise ayrıntıda gizli. 325 bin çocuktan sadece 65 bini Türk okullarına gidiyor ve Türk eğitim sistemi içinde Türkçe eğitim alıyor. Geri kalan 265 bin çocuk Geçici Eğitim Merkezi (GEM) adı verilen okullarda Suriye okul müfredatına göre Arapça eğitim alıyor. Öğretmenlerin niteliği, okulların durumu, eğitim malzemeleri, devamlılık gibi eğitim kalitesindeki sorunlar bir yana, bu çocukların artık altıncı yılında neden Arapça eğitim aldıklarını açıklamak imkansızlaşıyor. Eğer tepede siyaset kurumu gerçekçi bir değerlendirme yapıp, stratejik kararını verirse, hem Arapça eğitim yerine Türkçe eğitime geçilir hem de 550 bin okula gitmeyen çocuk konusu ciddiye alınabilirdi. Tekrar vurgulamak gerekiyor ki, burada asıl sorumluluk canla başla eldeki imkanlarla çalışan bürokratların değil, siyasetindir.

Toplumsal kabulü çok önemsiyorum. Yurtdışı Türkler konusunda çalışırken de hep bunu söylüyordum. Alman ne kadar kabul ediyor, Fransız ne kadar kabul ediyor dedük. Döndük dolaştık Türkiye’de ilk defa entegrasyon konuşuyoruz. Toplumun bu konuda ne kadar hazır olduğuna bakmamız lazım. Türkiye’de mültecilere yönelik toplumsal kabul düzeyi dünyanın hiçbir yerinde olmadığı derecede yüksek. Bunun birkaç sebebi var. Birincisi alışkın olmak, ikicisi ise Türkiye’nin yeterince zengin olmaması. Türk toplumunun zenginlik düzeyinin Avrupa’nın altında olması bu işi kolaylaştırıyor. Üçüncü önemli faktör, Türk toplumunun hâlâ bu durumu geçici görmesi. Bu da tahammül oranını yükseltiyor. Ama Türkiye’de duygusallık üzerinden giden toplumsal kabul düzeyinin aynı zamanda çok kırılğan olduğunu da unutmamak gerekir. Aynı dil, din, ırka sahip olmalarına rağmen, Soğuk Savaş’ın böldüğü Doğu ve Batı Almanya’da bile 25 seneden sonra hâlâ tartışmalar vardır. Bu sadece duygusal şekilde götürülebilecek bir süreç değil. Eninde sonunda uyum politikaları oluşturmak gerekiyor.

Suriye’deki iç savaş bitse dahi, Türkiye’deki Suriyelilerin çok büyük bölümünün burada kalacağı yönünde hiçbir şüphem yok. Buna alışmamız gerekiyor. Toplumsal kabul, eğer Suriyeliler kamu hizmetlerinden daha öncelikli ya da ücretsiz yararlanırsa, toplumsal huzursuzluklar, iş kayıpları, adi suçlarda artık ya da huzur bozucu olaylar çıkarsa ve en önemlisi Türk toplumu onları yardıma muhtaç savaştan kaçan garibanlar olarak değil de kendilerine rakip kişiler olarak görmeye başlarsa, çok hızla yıkılabilir.

Unutmayalım ki Suriyeliler ortalama Türkten çok daha fazla, yoksul ve devlet desteğine muhtaç Türklerin “rakibi”dir. Kırılgan da olsa toplumsal kabul düzeyinin yüksekliğinden ve 5-6 yıldır neredeyse hiç sorun olmaksızın yaşamayı başarmakla övünmeliyiz ama hem Türklere hem de Suriyelilerde biriken öfkeyi, çatışma risklerini de ciddiye almalıyız. Belki de en fazla ciddiye almamız gereken ise okulsuz ya da kalitesi düşük, “geçici” okullara giden çocukların kayıp kuşaklara dönmesi riskidir. Bu çocukların artık bizim çocuklarımız ve geleceğimiz olduğunu unutmamalıyız.

Prof. Dr. Ayhan Kaya:

Nitelikli Suriyelilerin daha çok Avrupa'ya yöneliklerine ilişkin, göç teorilerinde bizim her zaman altını çizdiğimiz önemli bir nokta var: O da özellikle orta sınıf/orta üstü sınıf gençlerin, sahip oldukları ekonomik sermaye, kültürel sermaye ve toplumsal sermaye düşünüldüğünde mümkün olduğunca uzaklara gitmeye daha fazla eğilimli olmaları.

Dolayısıyla burada mültecilerin öznelliğinin altını çizmekte fayda var. Zaten ister zorunlu göç durumlarında olsun ister mültecilik durumlarında olsun, elinizdeki sermayenin elverdiği ölçüde mümkün olduğunca uzaklara gidersiniz. En yakındaki o bağlamda kültürel, toplumsal ve ekonomik anlamda en çaresiz olanlardır. Dolayısıyla burada politikalarınız kalifiye olanı tutmaya ne kadar elverişli olursa olsun; o, bir dünya yurttaşı olduğu için mümkün olduğunca başka coğrafyalara gitmenin yollarını arayacaktır. Bunun da altını çizmekte fayda var.

Geleceğe yönelik bir projeksiyon yapıldığı zaman, bu insanların entegrasyonu konusunda şu ana kadarki çabalar çok yeterli değil. Mesela çıkardığımız derslerden bir tanesi şu: din kardeşliği entegrasyon için çok yeterli değil. Bu çok net bir sonuç. Bu zamana kadar din kardeşliği söylemi bizi idare etti; olası gerilimleri büyük ölçüde frenledi ama bundan sonra daha fazla iş görebilir bir yöntem değil. Dolayısıyla geleceğe yönelik projeksiyonları yaptığımız zaman özellikle kentlerin çeperlerinde, çevrelerinde yaşanmaya yüz tutan gerilim türleri çok daha kaygı verici. Bugün Türkiye'de olup biten pek çok şeyde, bazı siyasal oluşumlar, doğrudan mültecileri günah keçisi olarak lanse ederek işin içinden çıkabileceklermiş gibi geliyor. Dolayısıyla Türkiye'deki göç, mülteci tartışmalarının Avrupa'daki tartışmalarla çok paralellikler göstermeye başladığını görüyorum ve bu beni kişisel olarak kaygılandırıyor.

SONUÇ YERİNE: ORTAK MODERNLEŞME SÜREÇLERİNİ HATIRLAMAK

Prof. Dr. Ayhan Kaya:

Unuttuğumuzu düşündüğümüz birtakım şeyleri yeniden hatırlamamızda fayda var. O da özellikle Suriyeli mültecilerin modernleşme konusundaki taahhülleri. Onların modernleşme süreçleri konusundaki taahhüllerinin, Türk insanının özellikle geçtiğimiz 200 yılı düşündüğümüzde çizdiği modernleşme taahhülünden çok da farklı olmadığını hatırlayalım. Osmanlı modernleşme süreci 19'uncu yüzyılda kurulurken, inşa edilirken Suriye coğrafyasında özellikle seküler hareketlerin, çok kültürlü hareketlerin ne kadar güçlü olduğunu hatırlayalım; panarabist ideolojinin bile seküler bir takım temeller üzerine kurulduğunu hatırlayalım; modernleşme saikleri üzerinden kurulduğunu hatırlayalım ve Avrupa'yı, Batı'yı, modernleşmeyi, Türk insanı gibi okuduğunu hatırlayalım.

Burada özellikle ulus devlet oluşum süreçlerinde farklı, rakip milliyetçilik ideolojilerinin; Türk milliyetçiliğinin, Arap milliyetçiliğinin ve Kürt milliyetçiliğinin inşa edildiğini, bu süreçte konjonktürel nedenlerle Türk milliyetçiliğinin galip çıktığını görüyoruz. Ama daha geçmişe döndüğümüzde, 19'uncu yüzyıla döndüğümüzde, aslında birbirimizden çok da farkımız olmadığını ve belki bugün hakikaten büyük gerilimler ortaya çıkmıyor ise toplumsal bellekte var olan birtakım ortak noktalara dokunulduğunun altını çizmekte fayda var. Buradan ortak geleceği kurgulamak daha anlamlı olacaktır diye düşünüyorum. Bunlar bizi zorluyor tabi. Ulus devletin çizdiği birtakım sınırlarımız var, kırmızı çizgilerimiz var Misak-ı Millilerimiz var ama entegrasyon da biraz böyle bir şey. AB örneği de bunu anlatıyor bize.

Herkese çok teşekkür ederim.

MÜLTECİ KRİZİ EKSENİNDE TÜRKİYE-AB İŞBİRLİĞİNİN İÇERİK ANALİZİ²



²Bu bölüm, İKV Uzmanı Ahmet Ceran tarafından hazırlanmıştır.

Panelde En Çok Kullanılan 10 Terim

- 1.Türkiye
- 2.Mülteci
- 3.AB
- 4.Suriyeli
- 5.Vize
- 6.Göç/Göçmen
- 7.Entegrasyon
- 8.Sivil Toplum
- 9.Çalışma İzni/Hakkı
- 10.Vize Serbestliği

Avrupa Komisyonu Başkanı, Lüksemburglu siyasetçi Jean-Claud Juncker, Başkanlık görevine geldiği dönemde, Türkiye'nin 5 yıl boyunca AB'ye üye olamayacağını vurguladığı konuşmasıyla Türk kamuoyunun hafızalarına kazınmış; devam eden süreçte de Türk yanlısı olmayan bir profil çizmişti. Dolayısıyla 2015 yılının ikinci yarısına kadar, Juncker Komisyonu döneminin, Türkiye-AB ilişkilerinin en rayında ve olağan seyrinde gittiği dönem olduğunu öne sürmek hayalcilikten öteye geçemeyecek bir çıkarım gibi görünebilir.

2015 yılının ikinci yarısından itibaren ise ilişkilerde artan bir ivme, söylemde ise iniş/çıkışlar olmakla birlikte kantarda olumluya kayan bir trendle karşı karşıyayız. Diyalog ve içerikteki olumlu trendin temel dayanağını da şüphesiz tarafların mülteci alanındaki karşılıklı işbirliği "ihtimali" oluşturuyor. Bu doğrultuda, Komisyon Başkanı Juncker, 21 Ağustos 2016 tarihinde Avusturya'da gerçekleşen Alpbach Avrupa Forumu'nda yaptığı konuşmasında, söylemde bir adım ileriye giderek; sınırların, siyasetçiler tarafından şu ana kadar meydana getirilen en kötü icat olduğunu öne sürdü. Juncker, AB entegrasyonunun bu anlamda tek başarılı örnek olduğunu, Avrupa'da sınırların artık ayrıştırma görevi değil, köprü görevi gördüğünün altını çizdi. Konuşmanın devamında ise mülteci krizine değindikten sonra Juncker, Türkiye'nin de bu seyahat özgürlüğünün, serbest dolaşımın parçası olması gerektiği, vizelerin kaldırılması; kalan son kriterlerin karşılanması gerektiğine yönelik bir paragraf açtı.

Mülteci krizinde eşgüdüm ve sonuç vermeye başlayan işbirliğinden önce, Juncker Komisyonu döneminde, AB yetkililerin konuşmalarında ve demeçlerinde, konunun özellikle Türkiye ilişkileri olmadığı oturumlarda Türkiye'den ve Türkiye ile işbirliğinin öneminden bahsetmelerine çok da aşına değiliz. AB'nin geleceğine, şu anki durumuna ilişkin öncelikli bir mesele Türkiye ile ilişkiler değildi. Ha keza son yıllarda Türk siyasetçilerin yazılı ve sözlü demeçlerinde de AB ile ilişkiler, müzakere süreci, çokça dile getirilen bir konu olmaktan çıkmıştı. Dolayısıyla geldiğimiz noktada, mülteci meselesinin hem AB'de hem de Türkiye'de tartışmaların içeriğini doğrudan etkileyen, değiştiren ve "dönüştüren" bir etki yarattığını söylemek mümkün.

Bu dönüşüm şüphesiz ki ilişkilerin yeniden canlanması açısından olumlu görülse de, bütün paydaşların benzer mesajlar vermesi, içeriğin ve söylemin sıradanlaşması, yenilikçilikten uzak olması tehlikesi doğuruyor. 2 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirdiğimiz panel oturumunda, muadilleriyle benzer konuların tartışılmasına rağmen içerik olarak çok farklı, yenilikçi, ufuk açıcı noktalara da temas edildi. Mülteci meselesinin içerik dönüştürücü etkisinin, 2 Haziran panel oturumunda nasıl cereyan ettiğini analiz etmek, tüm paydaşlar için faydalı bir egzersiz olabilir.

2 Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye-AB İşbirliği başlıklı etkinlikte, panelistler tarafından en fazla kullanılan terimler, sırasıyla: “Türkiye”, “mülteci”, “AB”, “Suriyeli”, “vize”, “göç/göçmen”, “entegrasyon”, “sivil toplum”, “çalışma izni/hakkı”, “vize serbestliği” olarak öne çıkıyor. Aslında panelde en fazla kullanılan 10 terime bakıldığında, bu terimlerin, tarihin en büyük mülteci krizlerinden birine ilişkin tartışmaları hem Türkiye hem de AB açısından net bir şekilde özetlediğini söylemek mümkün. Genel tabloya bakınca ikinci dikkat çekici nokta; AB yetkili makamlarının, mülteci uzlaşısıyla birlikte vize serbestliği diyalogunun hızlandırılacağı yönünde verdiği taahhüdün ardından, artık göç, mülteci ve Türkiye-AB ilişkileri konulu hiçbir meseleyi Türkiye-AB Vize Serbestliği Diyalogu’ndan bağımsız ele almadığımız gerçeği. Mülteci krizi, vize serbestliği, üst düzey diyaloglar ve üyelik müzakereleri gibi önemli süreçlerin birbirleriyle bağlantılı ele alınması şüphesiz bir yandan karşılıklı etkileşimin sıcak kalması, diyalogun sürmesi ve çeşitlenmesini sağlarken diğer yandan her bir süreçteki olumsuz gelişmenin diğer süreçleri de doğrudan olumsuz etkileyebilmesi ihtimalini de doğrular.

Toplantının içerik analizine bakıldığında ilk aşamada dikkat çeken üçüncü öge, bekleneceği üzere “sivil toplum”un (STK’lar da dahil olmak üzere) en fazla kullanılan terimler arasına girmesi. Aşağıda daha detaylı verilecek olmasına rağmen belirtmek gerekir ki, Türk sivil toplumunun mülteci krizinin önüne geçilmesinde, mültecilerin temel yardımı ve entegrasyonu meselesinde öncü aktörler arasında resmedildiği; vazgeçilmez bir etken olduğu, her toplantıda özellikle altı çizilen bir mesele.

“Sağrlar Diyalogu”nun Aktörleri: Türkiye ve AB

Türkiye ve AB, panel boyunca konuşmacılar tarafından büyük ölçüde karşılıklı etkileşimleri ve işbirliğinin niteliğine ilişkin ele alınıyor. Görüldüğü üzere olumlu vurguların yanı sıra iki taraf da mülteci krizinin yönetiminde önemli ölçüde eleştiriliyor. Panelistler 2 saatlik etkinlikte Türkiye ile AB arasındaki stratejik işbirliğinin daha ileri aşamaya gelmesi gerektiğini vurgularken; mülteciler veya serbest dolaşım gibi hak temelli meselelerde tarafların değerler ve ilkeler ötesinde pratik ve pragmatik yaklaşımına dikkat çekti.

Nihayetinde mülteci krizinin yönetimi alanında işbirliği tartışılırken, bu konunun Türkiye-AB Katılım Müzakerelerinden bağımsız ele alınmadığı görülüyor. Mülteci uzlaşısının en etkin şekilde Türkiye’nin AB üyeliğiyle mümkün olabileceği yönünde tablo öne çıkıyor. Üyeliğe giden yolda da tarafların aynı dili konuşması gerektiği ve “sağrlar diyalogu”nun sona erdirilmesi gerektiği vurgulanıyor. Ancak kurulacak işbirliği ve diyalog atmosferi sayesinde karşılıklı güven probleminin ve ikircikli politikaların önüne geçilebileceği dikkat çekiyor. Öte yandan, güncel konjonktürde hem Türkiye’nin hem AB’nin karşı karşıya olduğu dönüşümlerle birlikte

yeni ve etkin bir ilişki modelinin tanımlanması gerektiği de ortada. AB'nin çok çeperli bir yapıya geçmesi halinde Türkiye'nin kendisini doğru konumlandırması gerektiği yorumları da panelde gündeme getirildi.

Türkiye-AB ilişkileri boyutuyla ele alındığında, mülteci krizine ilişkin gündeme getirilen bir diğer konu mültecilerin niteliği meselesi. Tartışmalarda ağırlıklı olarak eğitilmiş ve mesleki açıdan nitelikli Suriyelilerin AB'ye geçtiği ve Türkiye'deki okuma-yazma bilmeyen yüzde 55'lik eğitimsiz mülteci kitlesinin entegrasyonunun kritik öneme sahip olduğu vurgulanıyor.

Suriyeli Mülteci Söylemi: Krizden Uzlaşya, Sonra Tekrar Krize

Suriyeli mültecileri hem kriz durumunun hem de uzlaşya ihtimalinin merkezi olarak okumak; romantik olduğu kadar gerçekçi bir değerlendirme. 2 Haziran 2016 tarihli panelin yanı sıra, son dönemde gerçekleşen pek çok etkinlikte konu hem kriz hem de olası bir uzlaşya çerçevesinde ele alınıyor.

Hangi çerçevede ele alınırsa alırsın, mülteciler, Türkiye'deki yüksek nüfus oranları ile gündeme geliyor. Mülteciler ikinci olarak ise entegrasyon tartışmalarının merkezine oturmuş durumda. Hem yüksek nüfusları hem de entegrasyonları açısından ise şu konu öne çıkıyor: hukuki statü. Mülteci teriminin hukuki bir tanım olmasıyla birlikte; Türkiye tarafından Cenevre Sözleşmesi'ne koyulan coğrafi sınırlama sebebiyle Suriyeliler Türkiye'de hukuki açıdan mülteci statüsünde değil. Öte yandan Türkiye'de edindikleri geçici koruma statüsü ve çalışma izniyle, Suriyelilerin durumu daha da komplike analizlerin parçası oluyor.

Nihayetinde Türkiye'deki Suriyeliler, şimdiye kadar, bir ülke tarafından çalışma izni verilen en büyük mülteci grubu olma niteliği taşıyor. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde Suriyeli mülteciler meselesinin, benzer nitelikli etkinlikler ile yazılı çalışmalarda daha çok eğitime ve işgücü piyasasına entegrasyonları ve çalışma izninin niteliği bağlamında ele alınacağını öngörmek mümkün.

Sivil Toplumun Kritik Rolüne Övgü

"Sivil toplum", panelde üzerinde özel olarak durulan, önemine ilişkin parantez açılan ve hakkında daha da fazla tartışılması gerektiği öne sürülen terimler arasında yer alıyor. Sivil toplum örgütleri, 2 Haziran 2016 tarihli panelde de vurgulandığı üzere, kamu kurumlarının ve uluslararası örgütlerin mülteci krizinin yönetiminde yetersiz kaldığı noktalarda, kritik yürütücü aktörler; öncelikli destek unsurları olarak dikkat çekiyor.

Değerlendirmelere göre, diğer paydaşların yönetiminde yetersiz kaldığı büyük çaplı krizler, sivil toplum örgütlerinin daha etkin örgütlenmesine ve

dönüşüm geçirmesine yol açtı. 1999 tarihli büyük depremin ardından sivil toplumun örgütlenme ve yardım refleksi buna önemli bir örnek olarak gösteriliyor. Sahada görev yapmakta olan ve bölgede Suriyelilere yardım ulaştıran sivil toplum örgütlerinin yapısına bakıldığında; hak temelli olduğu kadar inanç temelli örgütlerin de önemli yer tuttuğu görülüyor. Önümüzdeki dönemde, konuya ilişkin bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilmesi ve gelir getirici faaliyetlere yönelik odaklı ve spesifik sektörlerin araştırılmasına yönelik sivil topluma da her geçen gün artan bir rol düşerken; belki de sivil toplumun bu alanda kapasitesinin nasıl artırılacağına da daha fazla tartışılması gerekecek.

Vize Meselesi Mülteci Uzlaşısının Yörüngesinde

Panelistlerin değerlendirmelerinden ve halihazırda mülteci krizi konulu bütün etkinlik ve araştırmaların içeriğinden de anlaşılacağı üzere güncel konjonktürde Türk vatandaşlarının vizesiz Avrupa hayalini mülteci uzlaşısından bağımsız ele almak çok da mümkün durmuyor. Taraflar mülteci krizine ilişkin bütün resmi değerlendirmelerinde vize meselesini de gündeme getirirken bu durum 2 Haziran tarihli panelimizde olduğu gibi akademisyenlerin, icracıların ve uzmanların değerlendirmelerine de yansıyor.

Panelde öne çıktığı üzere, AB'nin vize serbestliği konusunda mutlaka yeşil ışık yakması gerektiği yönünde bir yaklaşım olduğu su götürmez bir gerçek. Bu duruş aslında Türkiye'nin bütün kesimlerinin ortak tavrını temsil ediyor. Temel hak ve özgürlükler merkezli mülteci krizi değerlendirmelerinin yanında, Türkiye ile AB'nin bu işbirliğinin vize serbestliği ve Türkiye'nin AB üyeliğiyle de bağlantılı ele alınması gerektiği de çokça tekrarlanıyor. Tabii bu noktada hak temelli yaklaşımın göz ardı edilmemesi de önem taşıyor.

Yukarıda belirtilen ifadeler ışığında panelde, bugün AB'nin vize duvarları içerisinde 5 milyon Türk'ün yaşamını sürdürdüğü ve malların serbest dolaşımının olduğu bir ilişkiler bütününde kişilerin serbest dolaşımının hayata geçirilmemiş olması eleştirildi. Dolayısıyla hem vize hem de mülteci meselesinde teknik süreçlerin siyasi iklimden ve etkilerden bağımsız ele alınması ve "sağırklar diyalogu"nun önüne geçilmesi gerektiği vurgulandı.

MÜLTECİ KRİZİ EKSENİNDE TÜRKİYE-AB İŞBİRLİĞİ: FIRSATLAR & ZORLUKLAR

Düzensiz göçün önüne geçilmesi ve vize serbestliği diyalogunun hızlandırılmasına yönelik girişimler şüphesiz Türkiye-AB ilişkilerinin yeniden canlanmasını sağlayan pozitif adımlar olarak dikkat çekiyor. Öte yandan bu gelişmelerin baş döndürücü bir hızla gerçekleşmesinin, toplumun bütün katmanlarında çeşitli belirsizliklere ve kafa karışıklıklarına sebep olduğu görülüyor. Dolayısıyla “mültecilerin Türkiye sosyo-ekonomik yapısı ile iş gücü piyasasına entegrasyonu”, “Türkiye’de mültecilerin temel hak ve özgürlükleri”, “mülteci uzlaşısının vize serbestliği diyalogu ile ilişkisi” ve “mülteci krizinin geleceği” gibi kritik noktalarda soru işaretleri oluşmuş durumda.

İktisadi Kalkınma Vakfı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi AB Enstitüsü işbirliğiyle 2 Haziran 2016 tarihinde düzenleyeceğimiz seminerde, Türkiye’de konunun önde gelen uzmanları, bütün bu kritik noktalara farklı açılardan dokunan, yeni perspektifler ortaya koyan değerlendirmelerini paylaşacak. İnteraktif, dinamik ve çözüm odaklı geçmesini öngördüğümüz bu etkinlikte sizleri de aramızda görmekten memnuniyet duyacağız.

Tarih: 2 Haziran 2016

Yer: İstanbul Bilgi Üniversitesi santralistanbul Kampüsü, Enerji Müzesi Kontrol Odası

13:30 - 14:00 ● Kayıt

14:00 - 14:10 ● Açış Konuşmaları

14:10 - 14:20 ● Mülteci Uzlaşısı ve Vize Serbestliğinde Son Durum

Sunum:

Ahmet CERAN

İKV Uzman Yardımcısı

14:20 - 15:20 ● Panel Oturumu

Moderatör:

Ahmet CERAN

İKV Uzman Yardımcısı

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Ayhan KAYA

İstanbul Bilgi Üniversitesi AB Enstitüsü Müdürü ve Jean Monnet Profesörü

Doç.Dr. Çiğdem NAS

İKV Genel Sekreteri
ve Yıldız Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkileri
Bölümü Öğretim Üyesi

Doç.Dr. M. Murat ERDOĞAN

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset
Araştırmaları Merkezi Müdürü
ve Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü Öğretim Üyesi

Damla TAŞKIN

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Türkiye ve MENA Bölgesi Yetkinlik Programları Müdürü

15:20 - 16:00 ● Soru&Cevap ve Tartışma Oturumu

Etkinliğin dili Türkçedir ve katılım 50 kişi ile sınırlıdır. Lütfen kayıt yaptırınız.

Kayıt: aceran@ikv.org.tr - 0 212 270 93 00, Ahmet CERAN